

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА

Факультет економіки та управління

Кафедра економічної теорії

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА	Економічна аналітика
ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ	05 Соціальна та поведінкові науки
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ	051 Економіка

Форма навчання: очна (денна)

КВАЛІФІКАЦІЙНА БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

на тему «Економічне оцінювання програм та проєктів Developmnet clinic»

здобувача Бабенко Дар'ї Романівни _____
(підпис)

Науковий керівник: к.е.н., доц. Галабурда М.К.

(підпис)

**Робота допущена до захисту перед екзаменаційною комісією
з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)**

В.о. завідувача кафедри: д.е.н., проф. Кириленко В.І.

(підпис)

Київ 2024

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

Факультет економіки та управління
(назва факультету / навчально-наукового інституту)

Кафедра економічної теорії
(назва кафедри)

**ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ**

**ЕКОНОМІЧНА АНАЛІТИКА
051 - ЕКОНОМІКА**

ПОГОДЖЕНО

Керівник проектної групи (гарант)
освітньо-професійної програми

М.К. Галабурда

(підпис) (ініціали, прізвище)

_____ 20__ р.

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

В.І. Кириленко

(підпис) (ініціали, прізвище)

_____ 20__ р.

ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ

здобувачу вищої освіти **Бабенко Дар'ї Романівни**

очної (денної) **форми навчання**

на підготовку кваліфікаційної бакалаврської роботи

на тему **«Економічне оцінювання програм та проєктів Developmnet clinic»**

Тему затверджено наказом ректора Університету від "31" січня 2024 р. № 159-ст

Кваліфікаційна бакалаврська робота виконується на матеріалах :

План кваліфікаційної бакалаврської роботи

Розділ 1	Методологія оцінювання програм та проєктів (назва розділу)
Розділ 2	Оцінювання проєктів: методи , проблеми та їх вирішення (назва розділу)
Розділ 3	Економічне оцінювання проєкту Development clinic Pure-Purr (назва розділу)
Об'єкт дослідження:	Ринок медико-психологічних послуг.
Предмет дослідження:	Соціально-економічні взаємозв'язки формування цілей, методів та інструментів реалізації проєкту "Pure-purr" в умовах постпандемії.
Мета кваліфікаційної бакалаврської роботи:	Здійснити предикативне оцінювання проєкту "Pure-purr" , яка дозволить прогнозувати його фінансові можливості та соціальний вплив.

Конкретні завдання, які здобувач повинен виконати для досягнення поставленої мети:

У розділі 1	Розглянути основні цілі процесу оцінювання програм та проєктів, проаналізувати історичний контекст розвитку методів оцінювання, визначити ключові критерії та показники успішності для оцінювання програм та проєктів.
У розділі 2	Дослідити різні методи економічного оцінювання, проаналізувати процес впровадженні цих методів, виявити основні проблеми, що виникають під час оцінювання, розглянути стратегії вирішення цих проблем.
У розділі 3	Зібрати дані про вплив пандемії “Covid-19” на різні аспекти функціонування Development clinic, проаналізувати дані , визначити ключові тенденції, провести детальний економічний аналіз та оцінювання проєкту “Pure-purr”.

**Завдання підготував
науковий керівник**

(підпис)

Галабурда М.К.

(ініціали, прізвище)

« ____ » _____ 20__ р.

**Завдання одержав
здобувач**

(підпис)

Бабенко Д.Р.

(ініціали, прізвище)

« ____ » _____ 20__ р.

Реферат

Кваліфікаційна бакалаврська робота містить 73 сторінок, 16 таблиць, 8 рисунків, список використаних джерел з 44 найменувань, додатки.

«Економічне оцінювання програм та проєктів Development clinic»

(назва кваліфікаційної бакалаврської роботи)

Об'єктом дослідження є ринок медико-психологічних послуг.

Предметом дослідження є соціально-економічні взаємозв'язки формування цілей, методів та інструментів реалізації проєкту "Pure-purr" в умовах постпандемії.

Мета даної роботи - здійснити предикативне оцінювання проєкту "Pure-purr", яка дозволить прогнозувати його фінансові можливості та соціальний вплив.

Відповідно до поставленої мети були визначені такі *завдання*:

- вивчити аналітичні дані щодо впливу пандемії Covid-19 на функціонування проєктів Development clinic та ідентифікувати можливі ризики та можливості;
- вивчити ринкові тенденції та конкурентне середовище, що стосуються продукту або послуги, які пропонує проєкт "Pure-purr";
- провести порівняльний аналіз економічної продуктивності проєкту Pure-Purr з іншими подібними ініціативами на ринку та зробити висновки щодо його конкурентоспроможності;
- провести аналіз соціального контексту та ідентифікувати ключові проблеми або потреби цільової аудиторії проєкту;
- провести детальний аналіз фінансових показників проєкту "Pure-purr", включаючи оцінку потенційних витрат, прибутковості та фінансового ризику;
- визначити потенційні переваги та обмеження проєкту з фінансової та соціальної точок зору;
- розробити рекомендації щодо формування стратегії розвитку проєкту "Pure-purr"

Практичне значення отриманих результатів. На базі проведеного аналізу надається можливість прийняти обґрунтовані рішення щодо впровадження стратегії розвитку, інвестиційного потенціалу та маркетингових стратегій. Аналіз ринкових тенденцій та соціального контексту дозволяє ідентифікувати потреби цільової аудиторії та визначити конкурентні переваги проєкту, що сприятиме його успішній комерціалізації та поширенню на ринку.

Крім того, врахування аналізу впливу пандемії Covid-19 дозволяє адаптувати стратегії розвитку до сучасних реалій та зменшити ризики, пов'язані з непередбаченими обставинами. Порівняльний аналіз з іншими ініціативами допомагає визначити сильні та слабкі сторони проєкту "Pure-purr", що надає засади для подальшого вдосконалення та оптимізації діяльності.

Описана і застосована методика проведення економічного оцінювання може бути використана на практиці під час прийняття рішень, щодо провадження та розвитку широкого кола програм та проєктів.

Рік виконання кваліфікаційної бакалаврської роботи 2023-2024.

Рік захисту роботи 2024.

Ключові слова: програми, проєкти, оцінювання, методологія, економічне оцінювання, економічна діяльність, аналітичне спостереження, вплив, пандемія, Covid-19, функціонування, рекомендації, Development Clinic, Pure-Purr.

В і д г у к
про кваліфікаційну бакалаврську роботу
здобувача навчально-наукового інституту /факультету
освітньо-професійної програми «Економічна аналітика»

Бабенко Д.Р.

на тему «Економічне оцінювання програм та проєктів Development clinic»

1. Актуальність теми зумовлена потребами в методах та інструментарії міждисциплінарного оцінювання стратегій виходу з економічних криз та забезпечення стійкого розвитку країни, які б враховували ризики впливу пандемії covid-19. Збільшення психологічного напруження серед населення у воєнний період та після пандемії призвело до росту попиту на психологічні послуги. Однак багато людей зазнають труднощів у доступі до них через різні обставини, що підкреслює актуальність інноваційних підходів у цій сфері. Проєкт "Pure-purr" відповідає цим викликам, пропонуючи новаторський метод психологічної допомоги, що має потенціал зробити її більш ефективною.
2. Позитивні риси кваліфікаційної роботи: У роботі було проаналізовано та систематизовано методологію оцінювання програм та проєктів, зокрема, розглянуті ключові аспекти цього процесу. Також в роботі запропоновані конкретні методи та інструменти, а саме : маркетингове дослідження, аналіз попиту на продукцію, аналіз структури та перспектив розвитку ринку, аналіз ризиків та інвестиційної привабливості. Це сприяє поглибленню розуміння та практичного впровадження ефективних стратегій у сфері оцінювання та аналізу програм та проєктів.
3. Наявність самостійних розробок автора :розроблено прогноз рентабельності інвестицій в проєкт та предикативну модель, яка допоможе передбачити можливі результати та тренди у розвитку "Pure-purr". Окрім цього був виявлений соціальний вплив проєкту заснований на аналізі соціальних витрат, що підкреслює здатність автора розглядати не лише фінансові показники, але й загальний вплив на суспільство та споживачів.
4. Цінність теоретичних висновків та практичних рекомендацій: : отримані у результаті оцінювання проєкту дані можуть бути використані у процесі створення та впровадження проєктів Development clinic; результати можуть слугувати основою при формуванні бізнес-планів та плануванні стратегічного розвитку підприємства. Таким чином, надані пропозиції можуть бути застосовані у практичній діяльності Development clinic.
5. Наявність недоліків: через воєнний стан та обмежений доступ до інформації, дослідження проведено на застарілих даних щодо результатів діяльності Development clinic за 2019-2023pp., що робить прогнозування на 2024-2026pp.

дещо нерелевантними. Водночас, це дає можливість отримати емпіричну перевірку предикативної моделі.

6. Кваліфікаційна бакалаврська робота Бабенко Дар'ї Романівни на тему «Економічне оцінювання програм та проєктів Developmnet clinic» допускається до захисту перед ЕК. Оцінка письмової частини кваліфікаційної роботи 57 балів.

Науковий керівник
доцент кафедри економічної теорії
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана доцент, к.е.н.

_____ Галабурда М.К.

“ ____ ” _____ 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. Методологія оцінювання програм та проєктів.....	6
1.1 Сутність та зміст процесу економічного оцінювання	6
1.2 Еволюція ключових методів оцінювання програм та проєктів.....	10
1.3 Операціоналізація цілей та інструментів оцінювання проєктів.....	15
РОЗДІЛ 2. Оцінювання проєктів: методи , проблеми та їх вирішення.....	24
2.1 Прикладне використання методів оцінювання проєктів на різних етапах...24	
2.2 Проблеми економічного оцінювання проєктів та їх вирішення.....	28
РОЗДІЛ 3. Економічне оцінювання проєкту Development clinic Pure-Purr...32	32
3.1 Огляд економічної діяльності Development clinic.....	32
3.2 Аналітичне спостереження впливу Пандемії Covid-19, на функціонування проєктів Development clinic	39
3.3 Оцінювання проєкту Pure-Pure та надання рекомендацій.....	44
ВИСНОВКИ.....	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	71
ДОДАТКИ.....	77

Перелік скорочень:

Нейростимуляція:	Нейростимуляція - це модуляція активності нервової системи з використанням інвазивних (наприклад, мікроелектродів) або неінвазивних засобів (наприклад, транскраніальної електричної стимуляції).
Pure-Purr	Шолом PurePurr це програмно-апаратний комплекс для профілактики, терапії та реабілітації порушень автономної нервової системи. Він здійснює вплив на автономну нервову систему за допомогою аудіо-візуальних стимулів.
ПТСР	Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) - це хронічне порушення психічного здоров'я, яке може розвинутиися після травматичної події.
Stakeholder	Зацікавлені сторони - це фізичні та юридичні особи, які мають законний інтерес у діяльності організації, тобто вони певною мірою залежать від організації або можуть впливати на її діяльність.
Agile	Гнучка методологія, в якій вимоги та рішення розвиваються завдяки співпраці між багатофункціональними командами, здатними до самоорганізації.
PERT	Program Evaluation and Review Technique — це методологія управління проектами, яка широко використовується в оцінці та аналізі програм.
БАК	Біоакустична корекція – це інноваційна методика, яка заснована на прослуховуванні обробленої електроенцефалограми пацієнта, отриманої шляхом перетворення електричної активності головного мозку в звуки, діапазон яких вловимий для людського слуху. Енергія цих звуків здатна впливати на нейрони, активуючи роботу головного мозку.
KPI	Ключовими показниками ефективності (KPI) -це фінансові та нефінансові заходи, що використовуються для оцінки успіху організації в досягненні її стратегічних цілей.
NPV	Чиста приведена вартість (NPV) - це показник, що використовується для оцінки прибутковості інвестиційного проекту чи програми. Він розраховується як різниця між сумою дисконтованих потоків доходів від проекту або програми протягом періоду її реалізації або експлуатації і сумою дисконтованих інвестиційних витрат, необхідних для її реалізації. Іншими словами, NPV вказує на чистий ефект від інвестування, враховуючи часову цінність грошей. Якщо NPV додатня, то проект може бути вважаний прибутковим, а якщо від'ємна - неефективним з фінансової точки зору.

ВСТУП

Актуальність теми зумовлена потребами в методах та інструментарії міждисциплінарного оцінювання стратегій виходу з економічних криз та забезпечення стійкого розвитку країни, які б враховували ризики впливу пандемії covid-19.

Збільшення психологічного напруження серед населення у воєнний період та після пандемії призвело до росту попиту на психологічні послуги. Однак багато людей зазнають труднощів у доступі до них через різні обставини, що підкреслює актуальність інноваційних підходів у цій сфері. Проєкт "Pure-purr" відповідає цим викликам, пропонуючи новаторський метод психологічної допомоги, що має потенціал зробити її більш ефективною.

Мета даної роботи – здійснити предикативне оцінювання проєкту "Pure-purr", яка дозволить прогнозувати його фінансові можливості та соціальний вплив. Для досягнення цієї мети необхідно провести комплексний аналіз, сформуванню предикативну модель проєкту, яка буде включати різноманітність сценаріїв та мінливість факторів його успішності.

Предмет дослідження: соціально-економічні взаємозв'язки формування цілей, методів та інструментів реалізації проєкту "Pure-purr" в умовах постпандемії.

Об'єкт дослідження: ринок медико-психологічних послуг.

Для написання дипломної роботи буде використано широкий спектр джерел, включаючи літературні джерела, наукові публікації та дослідження з економічної оцінки. Такий підхід дозволить провести комплексне оцінювання проєкту "Pure-purr", забезпечивши науково обґрунтовані висновки та рекомендації для його подальшого розвитку.

РОЗДІЛ МЕТОДОЛОГІЯ ОЦІНЮВАННЯ ПРОГРАМ ТА ПРОЄКТІВ

1.1 Сутність та зміст процесу економічного оцінювання

Еволюція методів економічного оцінювання є результатом розвитку економічного аналізу, його предмету та інструментарію. Методологія дослідження сутності процесу економічного оцінювання зумовлює необхідність проведення періодизації, яку можна здійснити на основі шумпетеріанського підходу загальної методології економічного аналізу. Такий підхід дозволяє виділити наступні періоди.

Від V століття до н. е. до середини XVIII століття критерії економічного оцінювання походять від сприйняття економіки як частини моральної філософії, зосередженої на етичних питаннях. Це був час, коли головними проблемами вважались справедливість цін, доброчесність видів господарської діяльності тощо. Це вказує на те, що цілі економічного оцінювання в той час в основному були пов'язані з визначенням мірил етичності та справедливості. З кінця XVIII століття до XIX століття оцінювання зосереджується на властивостях матеріального багатства (товару), законах його виробництва та розподілу. Це розуміння було характерним для фізіократів, класичної політичної економії, а також для К. Маркса та його послідовників. Тут цілі оцінювання включають в себе максимізацію виробництва, оптимізацію ресурсів та забезпечення ефективного розподілу. Починаючи із формування неокласичного напрямку та економіки добробуту в XIX ст. раціональна поведінка розглядається економістами як прагнення до досягнення цілей з урахуванням усіх наявних обмежень і можливостей. Цілі оцінювання пов'язуються з максимізацією корисності або задоволенням потреб, а також з раціональним використанням ресурсів та вибором оптимальних стратегій.

Більше детально ми будемо розглядати цей аспект в наступному підрозділі. Зауважимо лише, що сучасне бачення сутності і змісту економічного оцінювання базується на значно ширшому розумінні економічних проблем та визначенні ефективних стратегій.

Аналітичне оцінювання спрямовано на оцінку окремих етапів проекту, загальні результати та стандарти для вдосконалення проекту. Воно оцінює, наскільки добре програма відповідає своїм цілям, і визначає шляхи поліпшення. Контекст оцінювання, включаючи соціальні, культурні, інституційні та етичні аспекти, визначає норми поведінки оцінювачів та забезпечує справедливість та дотримання прав об'єктів оцінювання. Об'єкти оцінювання - це те, що безпосередньо піддається оцінюванню (проекти, програми, продукти, рішення). Зміст категорії оцінювання розкривається через розуміння наведених складових (цілі, норми, етап та результат, систематичність)[1,с.25]. Цілі визначаються заздалегідь і можуть включати ефективність, соціальні наслідки та прибутковість проекту. Вони встановлюють критерії успішності та визначають напрямок оцінювальних дій. Структура оцінювання визначає методи та інструменти, що використовуються для здійснення оцінювання.

Основні елементи оцінювання включають систематичний характер процесу, що підкреслює його наукову та дослідницьку природу; аналіз операцій та результатів програми; використання стандартів або норм для порівняння отриманих результатів з очікуваними; а також мету покращення програми чи політики.

Важливою особливістю цього процесу є його об'єктивність та строгість, які забезпечуються за допомогою наукових методів дослідження та аналізу.

Одним з етапів оцінювання є оцінка самих процесів та результатів проекту. Цей аспект особливо важливий при аналізі впливу програм на цільові аудиторії та вирішенні можливих проблем, що виникають у ході їх впровадження.

Розглянемо порівняльну характеристику понять “оцінювання” та “оцінка” за допомогою табл. 1. 1

Таблиця 1.1-Порівняльна характеристику категорій “оцінювання” та “оцінка”

Характеристика	Економічне оцінювання	Економічна оцінка програм та проєктів
Визначення	Широкий спектр методів, які використовуються для вимірювання та порівняння вартості та вигод різних проєктів, програм або політик.	Специфічна сфера економічного аналізу, яка фокусується на оцінці ефективності та рентабельності програм та проєктів.
Мета	Надати інформацію для прийняття рішень щодо того, чи реалізовувати проєкт, програму або політику.	Оцінити результативність та ефективність програм та проєктів для покращення їхнього планування, впровадження та моніторингу.
Об'єкт аналізу	Різноманітні проєкти, програми та політики, що охоплюють різні сфери, такі як охорона здоров'я, транспорт, освіта та державна політика.	Програми та проєкти, що мають чітко визначені цілі, результати та діяльність.
Методи	Використовує широкий спектр методів, таких як чистий дисконтований прибуток (ЧДП), внутрішня норма рентабельності (ВНР), відношення витрат і вигод (РВВ), аналіз чутливості та ін.	Використовує методи економічного оцінювання, а також специфічні методи, такі як аналіз витрат-ефективності (АВЕ), аналіз витрат-корисності (АКК), аналіз витрат-вигод (АВВ) та ін.
Результати	Надає інформацію про ЧДП, ВНР, РВВ, вплив на бюджет, ризики та невизначеності.	Надає інформацію про ефективність, рентабельність, цінність для грошей, вплив на цільову аудиторію та інші ключові показники.
Застосування	Використовується урядами, приватним сектором, некомерційними організаціями та міжнародними організаціями.	Використовується органами державної влади, керівниками програм та проєктів, дослідниками та донорами.
Переваги	Надає об'єктивну та порівняльну інформацію про проєкти, програми та політики.	Допомагає покращити прийняття рішень, підвищити ефективність та рентабельність програм та проєктів.
Недоліки	Може бути складним та трудомістким у виконанні.	Може не враховувати всі важливі фактори, що впливають на успіх програми чи проєкту.

Джерело:

розроблено

автором

за

даними[2]

Важливо зазначити, що економічне оцінювання та економічна оцінка програм та проєктів є взаємодоповнюючими інструментами, які можна використовувати разом для покращення прийняття рішень та управління ресурсами.

Зосередимось на оцінюванні процесів. Це аналіз того, як саме програма реалізується. Це важливо, оскільки навіть найкраща програма може бути неефективною, якщо вона не впроваджується належним чином. Важливість цього процесу виявляється у декількох аспектах.

По-перше, це допомагає зрозуміти результати програми та порівнювати різні програми одного типу для визначення їхньої ефективності. По-друге, оцінювання може виявити проблеми в реалізації програми та надати рекомендації щодо їх вирішення. Завдяки цьому отримуємо відповіді на ряд питань: які послуги надаються учасникам, чи відповідають вони планам засновників, як часто учасники досягають успіху, які проблеми виникають у ході реалізації, чи задоволені клієнти.

Результати програми визначаються кінцевими змінами, які вона спричиняє у житті людей. Ці зміни можуть бути передбачуваними або неочікуваними. Передбачувані результати - це ті, що планувалися на етапі розробки програми.

Для проведення оцінювання, ми маємо розуміти такі поняття, як ефективність, економічність, результативність, вплив та аналіз вигід та витрат.

Ефективність - це ступінь досягнення мети з мінімальними витратами ресурсів. Існує 3 типи ефективності. Економічна ефективність - це співвідношення результатів та витрат, виражене у вартісних показниках. Вона може бути операціоналізована за допомогою таких показників, як чистий приведений дохід (ЧПД), індекс прибутковості інвестицій (ІПІ), рентабельність інвестицій (PI), тощо. Соціальна ефективність - це рівень досягнення соціальних цілей, таких як покращення добробуту людей, зменшення бідності, підвищення рівня життя, тощо. Її оцінювання може ґрунтуватися на таких показниках, як рівень безробіття, рівень злочинності, рівень освіти. Та екологічна ефективність - це мінімізація негативного впливу на навколишнє середовище.

Економічність - це мінімізація витрат ресурсів на досягнення поставлених цілей. Суть економічності полягає в раціональному використанні ресурсів, таких як матеріали, енергія, праця, тощо.

Результативність - це ступінь досягнення поставлених цілей, визначених на початковому етапі. Вимір результатів відбувається у кількісних показниках, таких

як обсяг продукції, рівень рентабельності тощо. Також у якісних показниках, таких як покращення якості життя, рівень задоволеності клієнтів, підвищення конкурентоспроможності.

Вплив - це зміни, які відбуваються внаслідок реалізації проєкту. Буває чотири виду таких впливів, один з них безпосередні зміни, такі як збільшення доходів, зменшення витрат. Опосередковані зміни, наприклад, покращення екологічної ситуації, розвиток інфраструктури, стимулювання економічного зростання.

Аналіз вигід і витрат-інструмент, який спочатку використовувався для прогнозування майбутніх дій, коли ще не було альтернативних заходів і даних. Часто аналіз базувався на припущеннях, а не на фактах. Частина економічного аналізу залишається у вигляді прогнозування для розгляду привабливості заходів. Після реалізації програм оцінювання дозволяє точніше порівняти витрати і вигоди.

Цей аспект включає в себе оцінювання очікуваних вигід або позитивних наслідків, які можуть виникнути в результаті реалізації проєкту. Це може включати економічні вигоди, такі як збільшення доходів, зменшення витрат, створення робочих місць або покращення якості життя. Аналітики зазначають, що доцільно враховувати максимально можливу кількість вигод, які пропонує програма. Проте результати можуть суттєво відрізнятися залежно від джерела та методів оцінювання.

1. 2 Еволюція ключових методів оцінювання програм та проєктів

Теорії еволюції науки пропонують два основних підходи до розуміння розвитку наукового знання. Згідно з першою теорією, запропонованою Т. Куном, наука розвивається завдяки постійному нарощуванню та удосконаленню знань в межах загальноприйнятих теоретичних рамок, відомих як "парадигми", та різкими переходами від однієї домінуючої парадигми до іншої - "наукових революцій". Ця теорія стверджує, що наукові революції виникають лише в разі поєднання теоретичної та емпіричної нестійкості старої парадигми з появою нової. Інша теорія, запропонована І. Лакатосом, відкидає ідею радикальних змін парадигм і

розглядає розвиток науки як постійну конкуренцію наукових дослідницьких програм. Відповідно до цього підходу, історія економічної науки, набуває великого значення, оскільки стає аналізом історичної еволюції різних конкуруючих наукових програм, що відіграють важливу роль у вивченні сучасної економічної теорії. [3,с.57].

Економічна думка зародилася в Стародавній Греції та ґрунтувалась на морально-етичних критеріях. Ксенофонт у своїй книзі "Господарство" ввів поняття "економіка" та обговорював поділ праці, товари та гроші, а також критикував лихварство. Аристотель поділяв економічну діяльність на "економіку" та "хрематистику". Середньовічні схоласти, такі як Тома Аквінський та Вільям Оккам, розвинули ці ідеї, аналізуючи економічні питання з точки зору християнської етики.

Ці ідеї знайшли віддзеркалення в економічному мисленні меркантилізму, коли морально-етичні критерії перейшли до матеріальних критеріїв оцінювання. Період меркантилізму, який тривав з приблизно 16-го по 18-й століття, відіграв важливу роль у розвитку економічної думки. Меркантилізм славився активним вивченням економічних відносин з метою збільшення багатства держав. Одним з яскравих прикладів є діяльність Ост-Індської компанії, заснованої у 1600 році, яка протягом століть займала центральне місце у світовій торгівлі [4,с.17]. Під час цього періоду виникали перші спроби оцінювання, що зазвичай обмежувалися економічними показниками, такими як валовий продукт, торговий баланс та інвестиційний потік.

Томас Ман, один із головних ідейних прихильників меркантилізму, захищав діяльність Ост-Індської компанії як інструмент державної політики. Саме він розробив ідею торгового балансу, який оцінює обмін товарів і послуг між країнами. Меркантилісти вважали, що позитивний баланс торгівлі є ключовим джерелом багатства, тому прагнули максимізувати експорт і мінімізувати імпорт через протекціоністську політику та розвиток промисловості. Проте, такі підходи були характерні для свого часу, але з плином часу стали недостатньо ефективними для врахування всієї складності та проведення оцінювання.

Становлення фізіократичних поглядів, яке припадає на кінець 18-го століття, представляло собою період активного вивчення економічних явищ та спроб систематизації та оцінювання економічного прогресу. Вони поклали основний акцент на важливість природних ресурсів та їхнього ефективного використання для розвитку економіки. Найвідомішим представником фізіократії був французький економіст Франсуа Кене, який у 1758 році опублікував свою працю "Таблична економія", де вперше сформулював концепцію фізіократії та підкреслив важливість землі як джерела багатства. Фізіократи стверджували, що тільки сільське господарство виробляє чистий продукт, тоді як обробну промисловість вважали "безплідною". Цей підхід акцентує на важливості ефективного використання природних ресурсів для забезпечення економічного прогресу і дбайливого ставлення до природи. Крім того, використання табличної економіки та розподіл на класи можна розглядати як прояв етичної філософії, оскільки це сприяє більш справедливому розподілу багатства і ресурсів у суспільстві, забезпечуючи кожному членові суспільства доступ до необхідних матеріальних благ. Таким чином, фізіократи внесли значний вклад у розвиток методів оцінювання, поклавши початок інтеграції різноманітних аспектів, включаючи природні та соціальні, у процес оцінювання ефективності економічних ініціатив.

Епоха класичної політекономії, що припадає на 19 століття, була періодом значного розвитку економічних теорій та методів економічного оцінювання. Представники цього напрямку, зокрема Адам Сміт та Девід Рікардо, внесли значний внесок у розвиток економічної думки та методів оцінювання. Адам Сміт, у своїй праці "Дослідження щодо природи та причин багатства народів", висловив концепцію вартості праці та ринкової ціни. Його праця спрямовувала увагу на важливість витрат виробництва та збільшення продуктивності праці як основи економічного прогресу. Девід Рікардо, у своїй праці "Принципи політичної економії та оподаткування", розвинув концепцію вартості праці та введення теорії відносної переваги. Він висловив ідею, що країни можуть здобувати вигоду від міжнародної торгівлі, спеціалізуючись у виробництві тих товарів, в яких вони мають відносну перевагу.

На цьому етапі методи оцінювання стали більш комплексними, враховуючи не лише економічні аспекти, але й технічні. Наприклад, при оцінці проєктів індустріалізації було важливо враховувати вплив технологічних інновацій на продуктивність та ефективність виробництва. Таким чином, епоха класичної політекономії відкрила нові можливості для більш об'єктивного оцінювання виробничих процесів.

Сучасний етап еволюції методів оцінювання програм та проєктів відзначається широким впровадженням концепцій економіки добробуту та методів оцінювання щастя, які представляють собою нематеріальні критерії оцінювання. Цей процес відбувається в контексті визнання важливості врахування соціальних та психологічних аспектів при оцінюванні програм та проєктів.

Ця концепція бере свій початок у другій половині 20-го століття, коли Мілтон Фрідман розвинув концепцію "економіки добробуту", яка стверджує, що головною метою економічної політики має бути забезпечення індивідуальної свободи та добробуту. Інший відомий економіст, Амарт'я Сен, розвинув концепцію "щастя", яка підкреслює важливість вимірювання задоволення та благополуччя людей як критеріїв ефективності соціальних програм та проєктів. Сен наголошував, що класичних економічних показників, таких як доходи та ВВП, може бути недостатньо для повного оцінювання благополуччя суспільства. З огляду на це, він запропонував вимірювати щастя та задоволення людей як альтернативні критерії ефективності соціальних програм та проєктів.

Деякі ключові аспекти цієї концепції та їх вплив на оцінювання програм та проєктів наведені в табл. 1. 2

Таблиця 1. 2 - Ключові аспекти економіки добробуту

Індивідуальна свобода:	Фрідман вважав, що люди повинні мати право вільно вибирати, як вони хочуть жити своє життя, і це включає свободу вибору виробничих та споживчих паттернів. Оцінювання має враховувати, наскільки вони
------------------------	---

Продовження таблиці 1.2

	сприяють цієї індивідуальної свободи.
Добробут:	Основна мета економічної політики полягає в тому, щоб забезпечити максимальне благополуччя для індивідів. Оцінювання програм повинна оцінювати їхній вплив на загальне благополуччя суспільства, включаючи економічний, соціальний та психологічний аспекти.
Ефективність ринку:	Ефективний ринок є ключовим інструментом для досягнення цих цілей. Він вірив, що конкуренція на ринку стимулює ефективне використання ресурсів та сприяє інноваціям. Оцінювання має враховувати їхній вплив на ефективність ринку та конкуренцію.

Джерело: розроблено автором за даними[5]

Економіка добробуту та інтеграція цього методу у процес оцінювання відображає важливий злам у способах розуміння та визначення ефективності, відкриваючи шлях до більш глибокого розуміння того, як ці методи доповнюють традиційні економічні показники, дозволяючи звернутися до більш комплексного оцінювання.

З еволюції методів оцінювання з'явилися такі методи, як аналіз вигід і витрат, про який зазначалось раніше та аналіз витрат і результатів, які мають своє походження з економіки добробуту. Так як економіка добробуту підкреслювала важливість оцінювання соціального благополуччя разом з економічними показниками, це відкрило шлях до розвитку методів. Аналіз вигід і витрат (cost-benefit analysis) став результатом цього підходу. Цей метод дозволяє приймати рішення на основі порівняльної оцінки вартості реалізації проєкту та його вигід для суспільства в цілому. Аналіз витрат і результатів (cost-effectiveness analysis) також виходить з цієї ідеї. Він оцінює вартість досягнення конкретного результату або цілі, що дозволяє порівнювати різні альтернативи за їх вартістю та ефективністю досягнення мети. Головна різниця між аналізом вигід і витрат та аналізом витрат і результатів полягає в підході. Аналіз вигід і витрат порівнює витрати та користь проєкту, тоді як аналіз витрат і результатів оцінює вартість досягнення мети.

Еволюція методів не є лінійною, різні підходи співіснують і доповнюють один одного в залежності від цілей і контексту. Цей процес відображає динамічний характер економічної думки, яка прагне знайти нові способи вимірювання ефективності та покращення життя людей.

1.3 Операціоналізація цілей та інструментів оцінювання проєктів

У сучасному світі конкуренція на ринку постійно зростає, тому важливо мати ефективні критерії та методи оцінювання проєктів, щоб вчасно реагувати на зміни. Цей процес дозволяє уникнути розбіжностей в розумінні цілей серед учасників проєкту та забезпечує їх конкретність та вимірюваність.

Операціоналізація цілей - це процес перетворення абстрактних цілей проєкту в конкретні, вимірювані параметри, які можна оцінити. Це важлива складова процесу планування та управління проєктами, оскільки під час цього процесу формулюються конкретні завдання та метрики, за якими буде виміряно успішність проєкту. Підхід передбачає оцінку проєктів на основі їх характеристик, групування їх за категоріями та розробку критеріїв оцінки з використанням ієрархічної моделі із заданими шкалами для якісних та кількісних характеристик. Шкала обирається залежно від суті об'єктів, що оцінюються. Кількісні фактори, такі як витрати, прибуток і час, вимірюються за допомогою шкал відношень або інтервальних шкал.

При побудові системи вимірювання результатів часто орієнтуються на офіційні цілі програми. Хоча офіційні цілі є стійкими та надійними, іноді вони можуть бути розпливчастими, що призводить до різного трактування їх учасниками програми. Оцінювач може відноситися негативно до офіційних цілей, особливо якщо вони зорієнтовані на економічний вигравш, а не на добробут клієнтів. Незважаючи на це, наукова спільнота вважає використання офіційних цілей основою для оцінювання легітимним підходом.

Оцінювач повинен бути уважним до всіх аспектів програми, включаючи як офіційні цілі, так і другорядні питання. Це сприяє отриманню повнішого розуміння реального впливу проєкту та його потенційних викликів. Такий підхід дозволяє більш точно оцінити ефективність програми та забезпечити її відповідність заявленим цілям та очікуванням стейкхолдерів.

Цілі програм повинні бути чітко сформульовані, щоб забезпечити оцінювачу точне розуміння, яку саме інформацію необхідно шукати. Оцінювач може використовувати різноманітні методи дослідження, такі як спостереження, аналіз документів, тестування, інтерв'ю та інші. Крім того, він повинен оцінити поведінкові зміни, що виникають внаслідок реалізації програми, для кращого розуміння її результатів. Більшість оцінок програм зосереджуються на впливі на учасників, однак це може бути складним завданням. Наприклад, спостереження за тим, як пацієнти клінік досягають результатів у лікуванні, може вимагати застосування таких методів, як опитувальні листи та експертні оцінки. Лише оцінювання популярності програми не є достатньою для оцінювання її ефективності. У випадку Development clinic, оцінювання процедур, які впливають на учасника відбувається за допомогою досліджень до та після проходження лікування. Це допомагає зрозуміти наскільки ефективним є цей проєкт та метод лікування.

Операціоналізація цілей може проводитися за допомогою різноманітних методів та прийомів.

Одним з таких методів є використання показників ефективності. Він полягає в поетапному виключенні проєктів, які не відповідають вимогам ефективності. Цей процес наглядно показаний на рисунку 2.1. Спочатку проєкти, які не відповідають основним критеріям відкидаються, а решта проєктів оцінюються на основі вибраних показників, таких як чистий дисконтований дохід. Великою перевагою цього методу є те, що він дозволяє швидко ідентифікувати проєкти, які не відповідають встановленим вимогам. Недоліком є те, що рейтинг зазвичай складається тільки за 1 критерієм економічним. При цьому не враховуються інші

можливі наслідки реалізації проекту (технічні або соціальні), і це обмежує в виборі проекту з багатьма різними цілями.

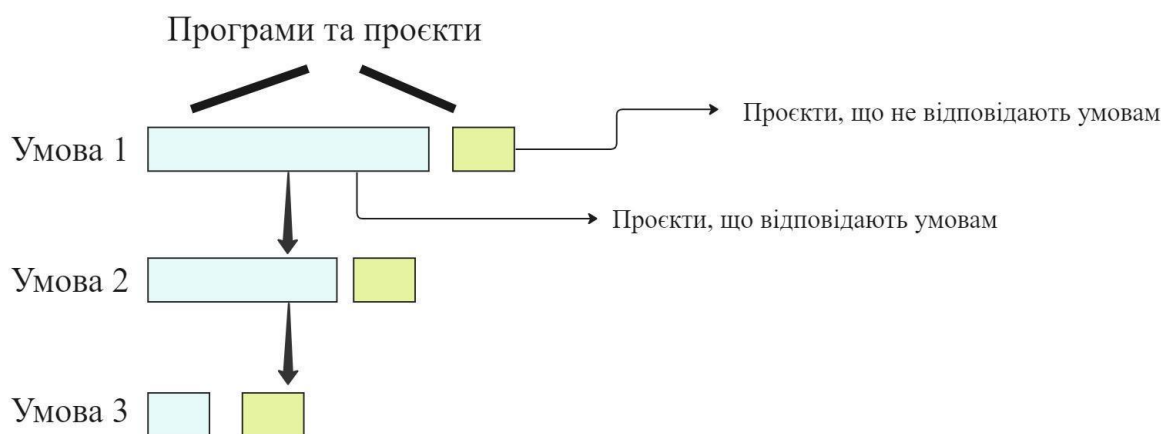

Рисунок 2.1- Процес використання показників ефективності

Джерело: розроблено автором за даними[6]

Іншим методом є аналіз ієрархій. Він полягає у використанні ієрархічної моделі критеріїв для оцінювання проектів. Спочатку будується дерево рішень. Дерево рішень являє собою графічне відображення всіх критеріїв і підкритеріїв, упорядкованих за рівнями важливості. Вершина дерева містить загальну мету або основне завдання, а далі її поділяють на підцілі, які стають дедалі конкретнішими на кожному рівні. Ці оцінки використовуються для визначення вагових коефіцієнтів критеріїв. Оцінювання проектів здійснюється шляхом парної перевірки відповідності кожного проекту кожному критерію. Цей процес зображений на рисунку 2.2

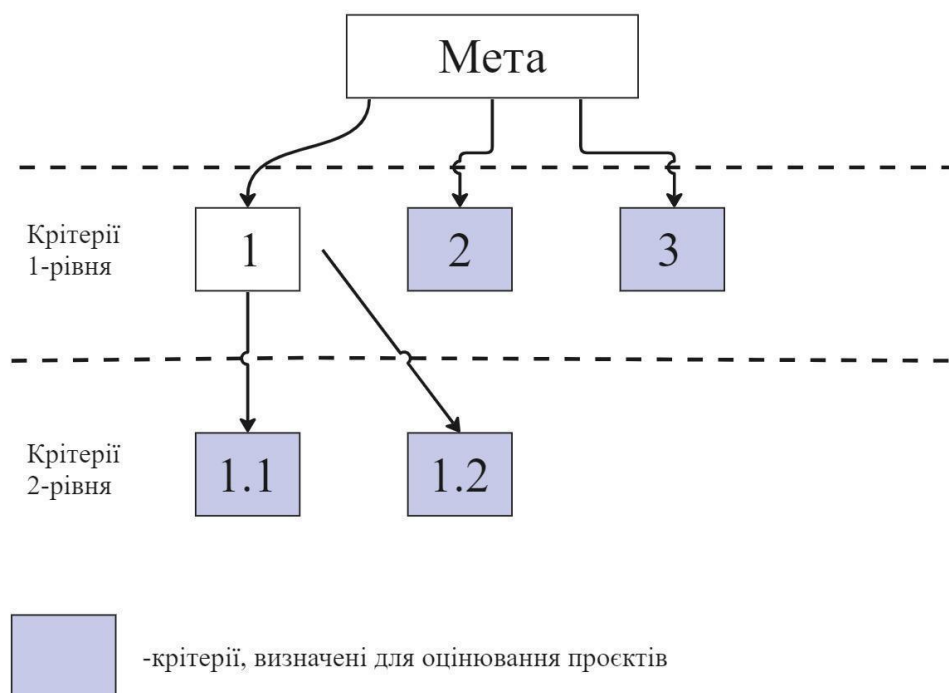

Рисунок 2.2 - Метод аналізу ієрархій [7]

Джерело: розроблено автором за даними[7]

На основі цих порівнянь розраховують підсумкові оцінки, які дають змогу визначити пріоритет проєктів. Метод дає змогу визначити всі напрямки, за якими можна всебічно оцінити проєкти. Процес переходу від загальних критеріїв до більш конкретних і вимірних критеріїв забезпечує деталізацію, а визначення ієрархії та взаємозв'язку між критеріями унеможливорює дублювання і допомагає виявити важливі критерії, які могли бути недооцінені попередньо. Однак метод має і недоліки: процес визначення вагових коефіцієнтів і підсумкових оцінок проєктів може бути складним, особливо за великої кількості критеріїв. Через це та інші виявлені недоліки, існує потреба в розробленні нових методів, які могли б забезпечити більш збалансований вибір проєктів.

Методологія SMART-цілей виникла як інструмент для структурування та формулювання цілей. Основні складові цієї методології враховуються під час

операціоналізації показників в проєкті або діяльності. Розглянемо детальніше SMART-цілі та їхні складові:

SMART-цілі - це конкретні, вимірювані, досяжні, реалістичні та часові цілі, які допомагають визначити ясний та конкретний шлях до досягнення результатів у проєкті. Цілі повинні бути:

-Специфічні (Specific): чітко сформульованими та конкретизованими. Вони повинні визначати, що саме потрібно досягти.

-Вимірювані (Measurable): вимірювані, тобто мати кількісні або якісні показники, за якими можна визначити, чи були досягнуті вони.

-Досяжні (Achievable):реалістичними та досяжними для виконання. Повинні бути поставлені так, щоб їх можна було досягти з наявними ресурсами та умовами.

-Реалістичні (Relevant):пов'язаними з місією та цілями організації або проєкту. Вони мають мати значення та відповідати потребам стейкхолдерів.

-Часові (Time-bound):мати часовий обмежений термін для досягнення.

Методологія SMART-цілей допомагає визначити графік та план дій для досягнення цілей.

Ця методологія тісно пов'язана з концепцією KPI (Key Performance Indicators).KPI - це конкретні метрики, які використовуються для вимірювання продуктивності та успішності проєкту. Цей процес включає кілька ключових кроків, які спрямовані на визначення конкретних метрик, які дозволять об'єктивно оцінити досягнення стратегічних цілей.

Спочатку встановлюються стратегічні цілі, які відображають місію та візію організації. Після формулювання KPI встановлюються конкретні стандарти, які повинні бути досягнуті відповідно до цих метрик. Далі, проводиться постійний моніторинг та аналіз KPI для визначення прогресу досягнення цілей, і при необхідності вносяться коригування для покращення результатів.

Кожен KPI має бути чітко визначений та вимірюваний. Для цього використовуються такі показники, як продуктивність ресурсів(вимірювання ефективності використання людських, фінансових та матеріальних ресурсів у проєкті),якість виконання,строки виконання,задоволення

стейкхолдерів(оцінювання задоволення стейкхолдерів від результатів проєкту та процесу його виконання).

Існує безліч критеріїв, за якими можна оцінювати проєкти. Деякі з них включають фінансові показники, такі як ROI (повернення інвестицій), NPV (чиста поточна вартість), а також якісні показники, такі як клієнтське задоволення, якість продукту або послуги, та інноваційність. Розглянемо ці показники детальніше.

Один з фінансових показників є ROI (Return on Investment). Це відношення прибутку (або втрати) до витрат на інвестицію. Операціоналізація показника ROI є ключовим етапом у вимірюванні ефективності інвестицій. Процес його виникнення відображає потребу в оцінці виправданості інвестицій та ризиків, пов'язаних з ними. Історично, поняття ROI походить з фінансової та економічної сфер. Перші згадки про показник ROI можна знайти у фінансових звітах та аналізі фінансової діяльності компаній ще з середини 20-го століття. Однак, поняття ROI швидко поширилося й на інші галузі, такі як маркетинг, проєктний менеджмент, технології тощо. Операціоналізація показника ROI включає в себе визначення очікувань від інвестиції, а також збір та аналіз фінансових даних для визначення отриманого прибутку або збитків. Формула для розрахунку представлена нижче:

$$ROI = \left(\frac{\text{Прибуток}}{\text{Витрати}} \right) \times 100\% \quad (1.1)$$

ROI(Аналіз рентабельності інвестицій) дозволяє інвесторам та менеджерам приймати обґрунтовані рішення щодо інвестування в проєкти, оцінюючи потенційний прибуток та ризики.

Інший фінансовим показником є NPV (Чиста поточна вартість). Це різниця між сумою всіх поточних витрат та потоком грошових потоків, скоригованих на часову вартість грошей. Потреба у такому показнику виникла з розповсюдженням концепції часової вартості грошей, яка говорить про те, що гроші отримані в майбутньому мають іншу вартість, ніж ті, що отримані сьогодні.

Формула NPV була розроблена на основі цієї концепції і виникла в результаті поєднання таких елементів, як поточні витрати, грошові потоки та ставка дисконту:

-Поточні витрати пов'язані з реалізацією проєкту, такі як витрати на обладнання, робочу силу, рекламу тощо.

-Грошові потоки-це очікувані прибутки або втрати від впровадження програми або проєкту протягом певного періоду часу. Грошові потоки можуть бути позитивними (прибутковими) або негативними (збитковими) залежно від того, чи принесе проєкт доходи чи вимагатиме витрат.

-Ставка дисконту-це процентна ставка, яка враховує часову вартість грошей. Вона використовується для дисконтування майбутніх грошових потоків упродовж часу, щоб вони могли бути порівняні з поточними витратами. Формула для

$$NPV = \sum \left(\frac{P_t}{(1+r)^t} \right) - C_0$$

розрахунку: де P_t - грошовий потік в період t , r - ставка дисконту, C_0 - початкові витрати.

(1.2)

При оцінці проєкту за критерієм чистої поточної вартості (NPV), важливо враховувати наступне: якщо NPV більше за нуль, це свідчить про те, що проєкт вигідний, оскільки очікуваний прибуток перевищує витрати. У випадку, коли NPV дорівнює нулю, проєкт можна вважати не вигідним, але й не збитковим. Але якщо NPV менше за нуль, це свідчить про те, що проєкт збитковий, і рекомендується утриматися від інвестування в нього.

Ця концепція відображає реальність фінансових ринків, де час є ключовим фактором.

Також операціоналізацію загальної мети (максимізація або мінімізація) можна представити у вигляді математичної функції, яку можна використовувати для аналізу та прийняття рішень.

Цільова функція f в такому випадку визначається як:

$$f(x_1, x_2, \dots, x_n) = w_1 \cdot x_1 + w_2 \cdot x_2 + \dots + w_n \cdot x_n,$$

де: x_n - ціннісні параметри,

w_n - вагові коефіцієнти, що відображають важливість кожного параметра у функції.

Ціннісні параметри можуть представляти будь-які змінні або характеристики, які ми хочемо оптимізувати або враховувати в цільовій функції. Це може бути витрати на виробництво, інноваційність (кількість патентів), якість продукції

(відсоток дефектів) та клієнтське задоволення (частка задоволених клієнтів). Вагові коефіцієнти визначають важливість кожного параметра у вигляді їх внеску у цільову функцію. Так, якщо величина w_1 більша за w_2 та w_3 , то це означає, що параметр x_1 має найбільший вплив на цільову функцію.

Також слід звернути увагу, оцінювання проєкту має здійснюватись не тільки за допомогою фінансових показників, а й за допомогою збалансованого оцінювання, що представляє собою системний підхід до оцінювання проєктів. Одним з ключових переваг методики балансової оцінювання є здатність врахувати широкий спектр факторів, які можуть впливати на успішність проєкту. Це включає в себе не лише фінансові показники, але й соціальні аспекти, такі як вплив на якість життя спільноти та забезпечення соціальної відповідальності, а також екологічні аспекти, такі як вплив на довкілля та сталий розвиток.

Прикладом застосування цього інструменту є проєкти "Development clinic". З урахуванням того, що після ковіду-19 у людей почали розвиватися когнітивні порушення "Development Clinic" почала використовувати інноваційні методи лікування цих проблем. Результати досліджень показали, що 80% пацієнтів із COVID-19 показали значне збільшення симптомів тривоги, після лікування 70% пацієнтів покращили когнітивні функції та знизили тривогу.

Оцінюючи ці методи лікування, важливо врахувати їх соціальний вплив. Покращення стану здоров'я пацієнтів може значно підвищити їхню якість життя, дозволяючи їм відчувати більше енергії та покращений настрій. Здоров'я і функціональність пацієнтів мають велике значення для їхньої здатності повернутися до нормального життя та виконувати роль у суспільстві. Це може сприяти їхньому соціальному та економічному благополуччю, а також зменшити стрес і навантаження на члени родини, що допомагають у догляді за ними. У кінцевому підсумку, пацієнти, які повертаються до активного життя, можуть стати активними учасниками спільноти, що сприяє загальному благополуччю. Це може впливати на такі соціальні показники, як ефективність зайнятості. Цей критерій визначає, наскільки проєкт сприяє створенню нових робочих місць або збереженню існуючих.

Правові аспекти є необхідною складовою критеріїв оцінювання проєктів, оскільки вони визначають рамки та обмеження, з якими проєкт повинен узгоджуватися у відповідності з чинним законодавством та нормативними актами. При вивченні правових аспектів проєкту слід враховувати не лише його відповідність законам, але й можливі наслідки невиконання або порушення правових норм. Використання таких критеріїв дозволяє уникнути конфліктів із законом та забезпечити легальність та стабільність проєкту.

Загалом, контекст проєкту може впливати на вибір критеріїв та методів оцінювання. У галузі ІТ можуть бути використані такі показники, як швидкість впровадження, час розробки, або кількість багів. Цілі проєкту також важливо враховувати при виборі критеріїв оцінювання. У випадку якщо головною метою є збільшення прибутку, то фінансові показники можуть мати переважний характер.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНЮВАННЯ ПРОЄКТІВ: МЕТОДИ , ПРОБЛЕМИ ТА ЇХ ВИРІШЕННЯ

2.1 Прикладне використання методів оцінювання проєктів на різних етапах

Оцінювання включає вісім основних етапів. Починається процес з виникнення потреби, далі слідує визначення проблеми, планування, збір даних, аналіз, підготовка звіту, зворотний зв'язок та прийняття рішення. Оцінювач збирає інформацію для прийняття рішень, ключовим моментом якого є пристосування методу оцінювання до осіб, які приймають рішення. Детально цю схему можна розглянути на рис. 2.1.

Попередня оцінка ідеї проєкту визначає її цінність. Початковий аналіз включає обговорення з ініціаторами, визначення цілей, виявлення проблем та оцінку ринкового попиту, включаючи аналіз конкуренції, тенденцій та унікальності продукту.

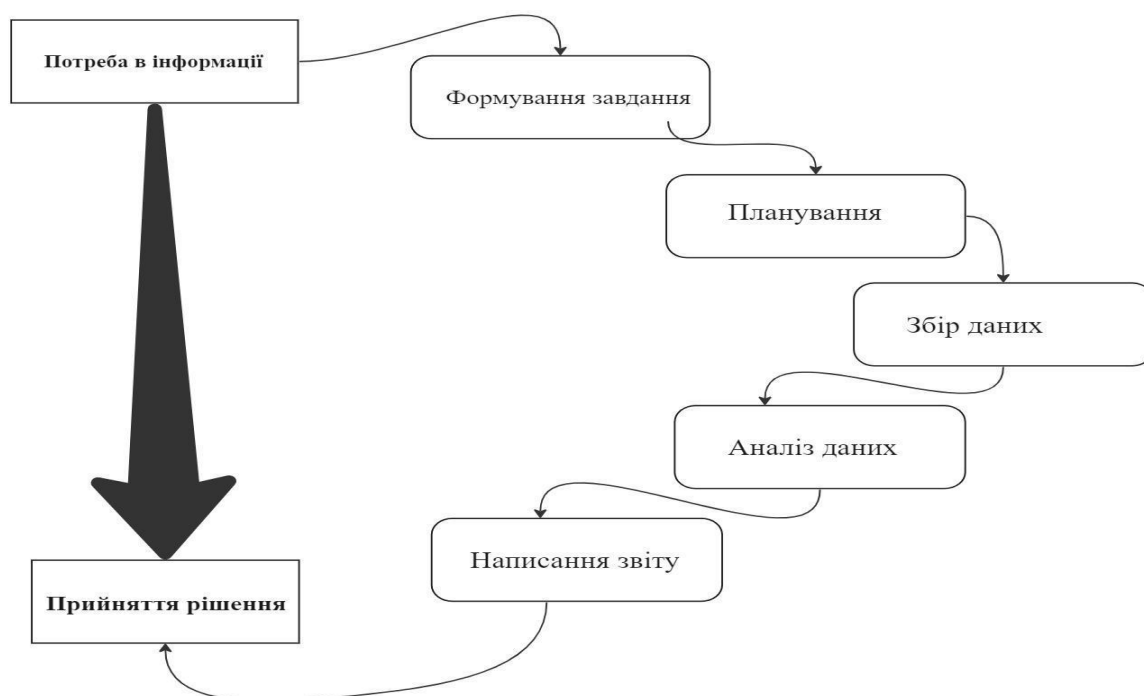

Рисунок 2.1 -Етапи проведення оцінювання проєкту

Джерело: розроблено автором за даними[8]

1)PERT (програмне оцінювання та огляд техніки) - метод, який використовується для оцінювання та планування часових рамок проєкту. Він базується на трьох часових оцінках для кожної задачі: найоптимістичній (O), найпесимістичній (P) та найбільш ймовірній (M). Формула для розрахунку часу виконання :

$$\text{Час виконання} = \frac{O+4M+P}{6} \quad (2.1)$$

2)SWOT-аналіз (аналіз сильних сторін, слабких сторін, можливостей та загроз) є популярним інструментом для стратегічного планування. Він допомагає ідентифікувати внутрішні та зовнішні фактори, які впливають на проєкт. Аббревіатура “SWOT” має наступну розшифровку:

- Сильні сторони (Strengths): Позитивні аспекти проєкту або організації, які можуть бути використані в перевагу.

- Слабкі сторони (Weaknesses): Негативні аспекти проєкту або організації, які можуть бути використані в недолік.

- Можливості (Opportunities): Зовнішні фактори, які можуть призвести до позитивних результатів для проєкту.

- Загрози (Threats): Зовнішні фактори, які можуть стати перешкодою для успішного виконання проєкту.

Після визначення загроз проводиться аналіз ризиків. На основі виявлених потенційних несприятливих подій, будується матриця ризиків та вивчення потенційних причин. Необхідно описати загальний вплив кожної події та її фінансові наслідки для грошових потоків, і кожен вплив повинен характеризуватися його короткостроковим та довгостроковим впливом на терміни реалізації проєкту для прогнозування впливу на грошові потоки та визначення заходів щодо пом'якшення наслідків.

Зробити це можна за допомогою класифікаторів. Кожній несприятливій події присвоюється ймовірність (P) або ймовірність виникнення. Нижче наведений приклад цих класифікаторів:

- А. Дуже мало ймовірно (ймовірність 0-10 %)
- В. Мало ймовірно (10-33 % ймовірності)
- С. Приблизно так само ймовірно, як і ні (33-66 % ймовірності)
- Д. Ймовірно (66-90 % ймовірності)
- Е. Дуже ймовірно (90-100 % ймовірності)

Для кожного ефекту вказано ступінь серйозності (S) впливу, скажімо, від I (відсутність впливу) до VI (катастрофічний), виходячи з витрат та/або втрат соціального добробуту, спричинених проєктом та/або втрати соціального добробуту, спричинені проєктом. Ці цифри дозволяють класифікувати ризики, пов'язані з їхньою ймовірністю ймовірністю їх настання [9,с.68], табл.2.1.

Таблиця 2.1 - Ключові аспекти економіки добробуту

Рейтинг	Значення
1	Відсутність значного впливу на соціальний захист, навіть без будь-яких коригувальних заходів.
2	Незначне зменшення соціальних виплат, передбачених проєктом, з мінімальними довгостроковими наслідками. Однак необхідні коригувальні дії.
3	Помірний: Проєкт спричиняє помірні втрати у соціальному добробуті, насамперед фінансові, навіть у середньо- та довгостроковій перспективі. Коригувальні дії можуть вирішити проблему.
4	Значні втрати в суспільному добробуті внаслідок реалізації проєкту; реалізація ризику призводить до втрати основної(их) функції(й) проєкту. Навіть масштабні коригувальні дії можуть не запобігти серйозним збиткам.
5	Катастрофічний: Невдача проєкту, що призводить до серйозної або повної втрати функцій проєкту. Очікувані вигоди від проєкту в середньо- та довгостроковій перспективі не матеріалізуються.

Джерело: розроблено автором за даними[9]

Цей процес має проводитися на етапі планування, щоб зацікавлені сторони могли визначити потенційні проблеми, з якими може зіткнутися проєкт.

На основі зібраної інформації та проведеного аналізу приймається рішення про подальші кроки. Якщо ідея вважається перспективною та відповідною потребам ринку, вона переходить до наступного етапу-економічного аналізу. Такий аналіз є ключовим методом оцінювання, оскільки він дозволяє визначити фінансову вигідність та рентабельність проєкту. В рамках цього методу проводиться оцінювання витрат та доходів, розрахунок показників, таких як: чистий приведений дохід (NPV), внутрішня норма прибутку (IRR), період окупності (PI) та інші, для прийняття обґрунтованих фінансових рішень.

Поза зазначеними вище методами, існують також інші методи, такі як методика балансованого оцінювання, методика аналізу чутливості, методика аналізу інвестиційної привабливості тощо. Кожен з цих методів має свої особливості та застосовується залежно від конкретних умов та особливостей проєкту. Декілька інших методів наведені в додатку А (табл. А.1).

Методологія аналізу чутливості управління проєктами дозволяє оцінити вплив змін ключових параметрів на фінансові показники та результативність проєкту, виявляючи найбільш вразливі аспекти. Вона обчислює різні сценарії та визначає критичні змінні, які суттєво впливають на фінансові та економічні показники. Проведення аналізу чутливості передбачає зміну однієї змінної за раз і визначення впливу цієї зміни на NPV. Перед аналізом чутливості варто переглянути модель з метою виокремлення незалежних змінних та усунення детермінованих взаємозалежностей.

Після впровадження проєкту моніторинг стає ключовим етапом у забезпеченні його ефективності та успішності в подальшому. На цьому етапі важливо оцінити, наскільки проєкт відповідає своїм поставленим цілям. Аналіз результатів, якість виконання робіт і відповідність критеріям успіху - основні складові моніторингу. Крім того, важливо оцінити фінансову ефективність проєкту, порівнявши фактичні фінансові результати з очікуваними. Не менш важливою є оцінка впливу проєкту на бізнес-процеси. Тут слід аналізувати зміни в ефективності, продуктивності,

якості і інших ключових показників. Також важливо забезпечити зв'язок з усіма зацікавленими сторонами та залучити їх до процесу моніторингу. Цей процес допомагає ідентифікувати можливості для поліпшення та вдосконалення, а також вчасно реагувати на будь-які проблеми чи негативні наслідки впровадження.

Оцінювання та оцінка проєктів - це складні та важливі процеси, які допомагають забезпечити успішне виконання проєктів. Використання відповідних критеріїв та методів дозволяє зробити об'єктивну оцінку стану проєкту, його ефективності та перспектив. Розуміння різниці між оцінюванням та оцінкою, а також використання належних методів, є ключовими складовими успіху у керуванні проєктами.

2.2 Проблеми економічного оцінювання проєктів та їх вирішення

Економічне оцінювання проєктів є ключовим етапом у процесі управління проєктами, що дозволяє визначити їх доцільність та ефективність. Однак, на практиці виникає чимало проблем, які ускладнюють цей процес. До таких проблем належить відстрочка ухвалення рішення. Особи, що користуються владою, можуть прагнути відкласти ухвалення важливих рішень, що призводить до затримок у виконанні завдань, пов'язаних з програмою або проєктом. Такі затримки негативно впливають на процес оцінювання, оскільки в цей час можуть відбутися зміни у зовнішньому середовищі, зокрема зміни в законодавстві, економічні кризи або зміни в ринкових умовах. Це може суттєво вплинути на ефективність програми або проєкту. Крім того, такі затримки можуть призвести до втрати довіри з боку зацікавлених сторін, таких як інвестори, партнери або клієнти.

Ще однією проблемою є уникнення відповідальності. Адміністратори проєкту можуть замовити, щоб отримати об'єктивні докази та позбавити себе відповідальності вибирати рішення. Вони можуть вибирати лише ті аспекти програми або проєкту, які зовні виглядають об'єктивними та підтверджують їхні

власні позиції. Вибір лише “об’єктивних” доказів може призвести до ігнорування альтернативних підходів, які можуть бути більш ефективними або обґрунтованими. Недостатньо обґрунтовані рішення можуть призвести до низької якості програми або проєкту. Якщо об’єктивність не забезпечена, відповідно виникають проблеми з результативністю та виконанням поставлених завдань.

Іноді під час оцінювання, деякі учасники процесу заздалегідь знають, яке рішення буде ухвалене, але вони хочуть представити його як результат наукового дослідження. Оцінювання використовується для надання рішенням легітимності. Використання оцінювання як засобу легітимізації рішення може приховувати справжні мотиви людей. Якщо оцінювання використовується недостатньо об’єктивно або з метою приховати справжні мотиви, це може підірвати довіру до ухвалених рішень. Люди можуть почувати сумнів щодо обґрунтованості та чесності оцінювання.

В окремих випадках оцінювання використовується як засіб самореклами. Менеджери можуть оприлюднити успіхи своєї програми, надсилаючи копії сприятливого звіту стейкхолдерам. Водночас важливо розрізняти два схожих вида цілей, які досягаються за допомогою такої політики: намагання представити слабку програму у вигідному світлі, акцентуючи увагу лише на позитивних аспектах, та спроби приховати невдачі програми, уникаючи об’єктивних оцінок. Хоча мотиви адміністраторів можуть бути різними, важливо зберігати об’єктивність при оцінюванні економічного впливу.

Однією з ключових проблем, які виникають у процесі оцінювання економічного ефекту програм та проєктів, є відсутність рутинного порядку та стабільності. Особливо, якщо програма не має чіткого плану дій або постійно змінюється у зв’язку з новими вимогами або обставинами. Це може призвести до неточних висновків та рішень, заснованих на застарілій інформації, що ускладнить аналіз.

Іншою важливою проблемою, що часто виникає, є незгода серед учасників програми щодо її цілей та призначення. Якщо різні стейкхолдери мають різний уявлення про те, що має досягнути програма чи проєкт, це може призвести до

розбіжностей у визначенні критеріїв успішності та, відповідно, у результатах оцінювання. Оцінювання ефективності стає складним, коли стейкхолдери мають різні очікування та погляди на досягнення результатів.

Процес оцінювання програм часто стикається з обмеженнями, накладеними спонсорами або менеджерами. Жорсткі рамки можуть обмежити об'єктивність та повноту оцінювання, а вимога підтвердити певні результати чи приховати деякі аспекти програми може спотворити реальну картину її ефективності. Крім того, значною проблемою є недостатність ресурсів, необхідних для проведення якісного оцінювання, включаючи час, фінанси та кваліфікований персонал. Це може призвести до неповноти або недостовірності оцінки, або навіть до її неможливості.

Попри ці проблеми, оцінювання залишається важливим інструментом для отримання цінної інформації, що сприяє покращенню програм та проєктів. Для забезпечення достовірності та корисності оцінювання необхідно ретельно підходити до цього процесу, враховуючи зазначені проблеми та шукаючи способи їх вирішення.

Вирішення проблеми відстрочки ухвалення рішень може бути здійснено шляхом активного залучення різних стейкхолдерів до процесу прийняття рішень. Адже кожен стейкхолдер(зацікавлена сторона) має свої власні інтереси і погляди на ситуацію, тому їхній внесок в процес прийняття рішень є важливим для створення комплексного рішення. Але найбільший акцент варто робити у роботі з зацікавленими сторонами High power/High interest , так як цей тип стейкхолдерів найбільше поглинутий у процес, та бажає якісного результату . А також з зацікавленими сторонами High power/Low interest, так як ці люди мають великий вплив на розвиток проєкту та найважливіші рішення залишаються за ними.

Вагомий внесок у вирішення проблем зазначених вище допоможе впровадження та використання методології Agile. Методологія Agile базується на ітеративному та інкрементальному підході до розробки та прийняття рішень. Використання Agile може допомогти у прискоренні процесу прийняття рішень шляхом поділу його на короткі цикли розробки, відомі як спринти. Кожен спринт може включати у себе етап аналізу, планування, розробки та оцінки, що дозволяє

швидко вносити зміни та адаптуватися до нових обставин. Завдяки Agile можна забезпечити поетапне прийняття рішень та швидке реагування на зміни. Кожен спринт завершується важливими результатами, що дозволяє залученим стейкхолдерам оцінити прогрес та внести необхідні зміни до наступних етапів. Такий підхід дозволяє уникнути відстрочки ухвалення рішень та прискорити процес прийняття та реалізації програм та проєктів. Це може сприяти більш ефективному і швидкому прийняттю рішень та адаптації до змін у процесі прийняття рішень.

Проблема уникнення відповідальності може бути вирішена за допомогою таких підходів, як створення KPI. Ключові показники ефективності визначаються на основі конкретних цілей та завдань програми чи проєкту. Це дозволяє уникнути суб'єктивності та особистих поглядів при оцінці результатів. Чіткі KPI створюють об'єктивні метрики, які можна виміряти та порівняти з фактичними результатами. Ключові показники ефективності допомагають всім стейкхолдерам розуміти, які конкретні результати очікуються від програми чи проєкту. Це створює спільне розуміння між усіма учасниками процесу і дозволяє керівництву та співробітникам спрямовувати свої зусилля на досягнення цих результатів. Це спрощує процес моніторингу та звітності перед стейкхолдерами, оскільки можна систематично оцінювати виконання та вносити корективи там, де це необхідно. Для вирішення проблеми уникнення відповідальності дуже важливо створювати Stakeholders Management Plan, де будуть описані всі зацікавлені сторони, що важливо: їх ролі та обов'язки, сфери відповідальності, правила та вимоги до проведення оцінювання.

Для вирішення інших проблем, варто залучити бізнес-аналітика, що може керувати процесом оцінювання економічного впливу. Вони можуть планувати, організовувати та контролювати роботу над проєктом. Також вони можуть забезпечити ефективну комунікацію між усіма учасниками проєкту. Ідентифікувати та оцінювати ризики, пов'язані з програмою або проєктом та розробити план управління ризиками. Сформулювати рекомендації щодо покращення програми або проєкту та провести пост-оцінювання.

РОЗДІЛ 3

ЕКОНОМІЧНЕ ОЦІНЮВАННЯ ПРОЄКТУ DEVELOPMENT CLINIC PURE-PURR

3.1 Огляд економічної діяльності Development clinic

Development clinic розвивається у сфері нейромедицини, відзначається своєю спеціалізацією та високим рівнем експертизи. Клініка є визнаним лідером завдяки інноваційним методикам та передовим технологіям, які застосовуються у діагностиці та лікуванні різних порушень нервової системи.

Визначення чинників, які впливають на ефективність організації включає кілька ключових аспектів. Перш за все, якість послуг визнається одним із найважливіших факторів, які визначають успішність діяльності та конкурентоспроможність організації. Організація віддає перевагу забезпеченню того, щоб її послуги відповідали найвищим стандартам якості. Це включає використання інноваційного обладнання та методик, а також наявність висококваліфікованих спеціалістів.

Другим важливим аспектом є доступність послуг. Більшість послуг пропонуються за доступними цінами, з метою привернення більш широкої аудиторії. Це сприяє привабленню більшої кількості клієнтів та збільшенню загального прибутку організації.

Не менш важливим є використання маркетингових стратегій. Ефективний маркетинг дозволяє клініці успішно просувати свої послуги, роблячи їх привабливими для потенційних клієнтів. Це може бути досягнуто за допомогою різних маркетингових каналів, таких як реклама, соціальні мережі та особисті контакти. Development clinic приділяє цьому багато уваги та має багато партнерів в інших медичних установах, які допомагають просувати організацію серед своїх пацієнтів, а також активно проводять рекламні кампанії через соціальні мережі. Такий підхід допомагає підтримувати й зміцнювати свою позицію на ринку

та забезпечує його успішний розвиток у майбутньому.

Проведемо аналіз конкурентоспроможності організації порівняно з іншими організаціями, що працюють у тій самій галузі. У Development clinic існує декілька найбільших конкурентів це “Центр Стимуляції мозку” та “A-Kid”.

Developmnet clinic є найбільшою з цих трьох організацій. Вона має широкий спектр послуг, включаючи електроенцефалографію (ЕЕГ), магнітно-резонансну томографію (МРТ) мозку та візуалізацію мозку за допомогою функціональної магнітно-резонансної томографії (фМРТ). Developmnet clinic має команду висококваліфікованих спеціалістів, які використовують сучасне обладнання та методики.

Центр Стимуляції мозку спеціалізується на нейростимуляції, яка використовується для лікування таких станів, як епілепсія, депресія та хвороба Паркінсона. Центр Стимуляції мозку також має команду експертів, які мають досвід у біохакінгу.

A-Kid спеціалізується на нейрофізіологічній діагностиці та реабілітації дітей з аутизмом та іншими порушеннями розвитку. A-Kid має команду спеціалістів, які мають досвід у роботі з дітьми з особливими потребами.

Таблиця 3.1- Аналіз конкурентоспроможності організації порівняно з іншими організаціями.

	Логотип	Якість послуг	Доступність послуг	Маркетинг	Постійне вдосконалення
Developmnet clinic		Всі три організації пропонують високоякісні послуги.	Developmnet clinic у порівнянні пропонує послуги за найвищими цінами.	Developmnet clinic має найсильнішу маркетингову стратегію.	Всі три організації постійно вдосконалюють свої послуги та процеси.
A-Kid					

Продовження таблиці 3.1

Центр Стимуляції		Developmnet clinic має найширший спектр послуг, а Центр Стимуляції мозку та A-Kid мають спеціалізовані послуги, які можуть бути більш ефективними для певних пацієнтів.	Центр Стимуляції мозку та A-Kid пропонують більш доступні ціни. Але Developmnet clinic має ряд переваг, наприклад, такі як знаходженні в центрі міста.	Вона активно рекламується в Інтернеті та соціальних мережах. Центр Стимуляції мозку та A-Kid мають менш розвинену маркетингову стратегію.	Developmnet clinic інвестує в сучасне обладнання та методики, а Центр Стимуляції мозку та A-Kid проводять навчання для свого персоналу.
-----------------------------	---	---	--	---	---

Джерело: розроблено автором за даними[10,11,12]

Developmnet clinic є найбільш конкурентоспроможною організацією завдяки своєму широкому спектру послуг, високій якості послуг, сильному маркетингу та інвестуванню в сучасні технології. Центр Стимуляції мозку та A-Kid можуть бути більш конкурентоспроможними, якщо розширять свій спектр послуг та проведуть навчання для свого персоналу.

Слід звернути увагу на особливості галузевого ринку, в якому розвивається проєкт. Особливості ринку медичних послуг включають кілька ключових аспектів. По-перше, існують високі кваліфікаційні вимоги, що призводять до обмеження кількості практикуючих лікарів. Далі, конкуренція в цьому секторі має свої специфічні особливості, оскільки неможливо залучити покупців за рахунок зменшення цін. Територіальна сегментація ринку медичних послуг також варіюється залежно від рівня захворюваності регіону. Деякі медичні послуги мають виражений сезонний характер попиту, що слід враховувати при плануванні. Також, слід враховувати велику довіру до надавачів медичних послуг, та той факт що результативність в охороні здоров'я не завжди прямо пов'язана з величиною

витрат. Що стосується оплати за послуги, вона може відрізнятися в залежності від різних факторів, таких як джерело фінансування, форма надання послуг та їх характер. Також, вартість медичних послуг не є статичною величиною і часто піддається змінам, зазвичай у напрямку збільшення.

Узагальнюючи, ринок медичних послуг є складним і різноманітним, залежно від багатьох факторів: починаючи з кваліфікації лікарів до характеру споживання послуг і способів їх оплати. Механізм ринку послуг охорони здоров'я, як і будь-якого іншого ринку, функціонує завдяки взаємодії трьох основних параметрів: попиту, пропозиції, ціні.

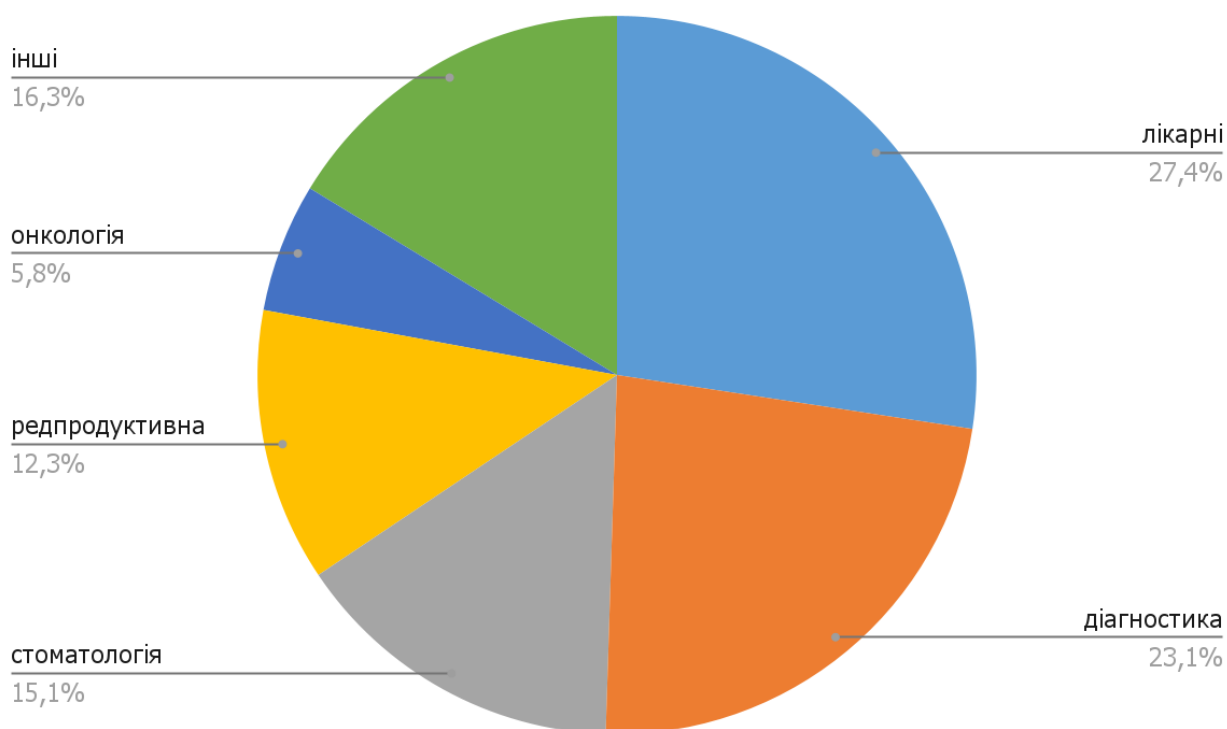

Рисунок 3.2 - Галузева структура ринку приватних медичних послуг
Джерело: розроблено автором за даними[13]

Головні учасники ринку медичних послуг включають "Добробут", "Оберіг", "Борис", "Одонтомед", "Біомед", "Оксфорд Медікал", "Медіком", "Інто-Сана" та інші. Суттєвою подією на ринку була аквізиція клініки "Борис" медичним центром "Добробут", що ще більше посилює його позиції як лідера у секторі приватної

медицини.

Параметри ринку охоплюють якість послуг та кадровий потенціал. У приватному секторі спостерігається конкуренція, що стимулює учасників до постійного вдосконалення. Однак існує проблема старіння медичного персоналу та нестача кваліфікованих лікарів. Це може призвести до гострої нестачі лікарів у майбутньому.

Однією з причин цього є низький рівень заробітної плати. Багато лікарів переходять до приватних клінік через більш вигідні умови. Також спостерігається тенденція до укрупнення гравців ринку шляхом розширення профілю та мережі медичних центрів.

Ринок приватної медицини в Україні постійно зростає через збільшення вартості послуг, появу нових учасників та зростання довіри до приватної медицини.

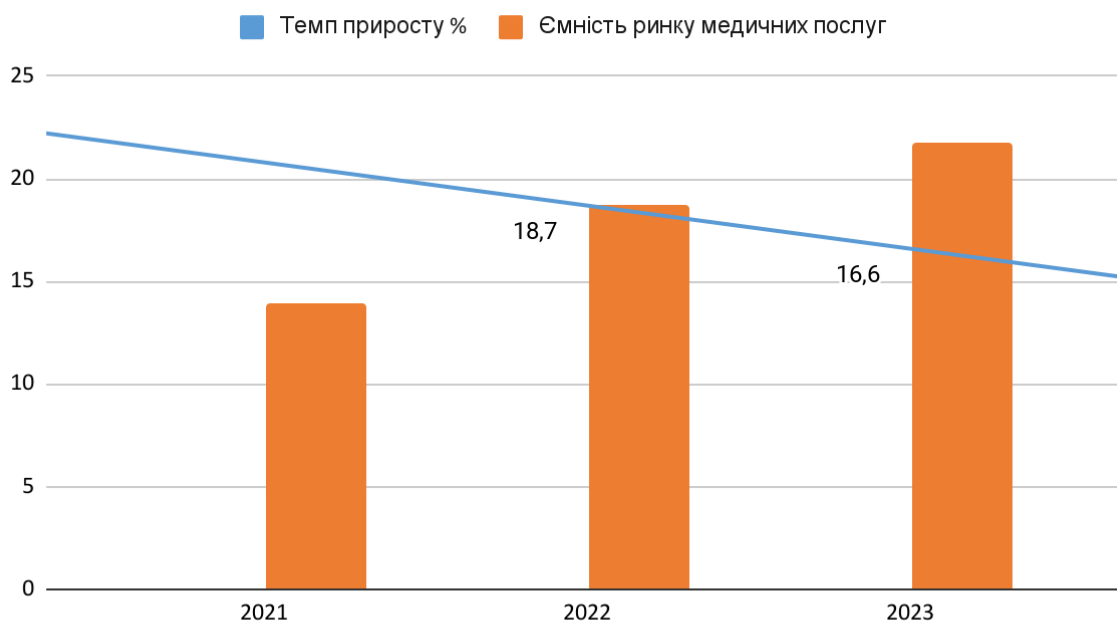

Рисунок 3.2-Динаміка ємності ринку приватних медичних послуг в Україні у 2022 – 2023, млрд. грн.

Джерело: розроблено автором за даними[14]

У 2022 році в Україні загалом було надано медичних послуг у приватному секторі на суму 21, 8 млрд. грн. За підсумками 2022 року темпи приросту ринку

приватних медичних послуг сповільнилися до 16, 6% після зростання на 34, 5% у 2021 році.

Зниження темпів зростання ринкової потужності в першу чергу можна пояснити насиченням ринку. У 2022 році спостерігалось повільне зростання реальних доходів населення в Україні, що переважно спричинилося інфляцією та збільшенням вартості комунальних послуг. У період з 2016 по 2021 роки зростання сектору приватної медицини переважно відбувалося за рахунок притоку нових клієнтів, які обирали приватні медичні послуги над державними альтернативами. Регулярне лікування або проходження обстежень у приватних клініках сприяє зниженню рівня захворюваності серед клієнтів. Це пояснюється вищою якістю надання послуг у приватних закладах, більш вірогідним постановленням правильного діагнозу та використанням сучасного медичного обладнання для лікування та реабілітації. Зазначено, що клієнти приватних клінік, особливо у преміальному сегменті, мають значно вищі рівні доходів, що дозволяє їм більш якісно контролювати свій спосіб життя, включаючи аспекти харчування, занять спортом та відпочинку.

Загалом, наявні дані вказують на те, що приблизно 4,5% населення України користуються послугами приватних медичних клінік. Ця цифра найбільш точно відображає ситуацію в міських районах країни. Частка населення, яка використовує приватні медичні послуги, визначається двома основними факторами: рівнем реальних доходів та кількістю приватних медичних закладів. У 2022 році за результатами опитувань лише 2,1% населення зверталось до приватних медичних клінік протягом останнього року, в той час як ще 1,9% користувалися послугами виїзду лікаря додому.

Розглянемо динаміку цін на послуги, серед клінік реабілітаційних послуг. Наприклад, з появою Ковід-19 зріс попит за використання БАК (Біоакустична корекція) та окси-терапія. Ці процедури допомагають відновитися нейронам мозку та легким після перенесення хвороби. У березні 2019 року вартість курсу процедур складала 6500 грн. , у 2023 році процедури коштували 8000 грн. Звідси можемо зробити висновок, що вартість зросла на 23%.

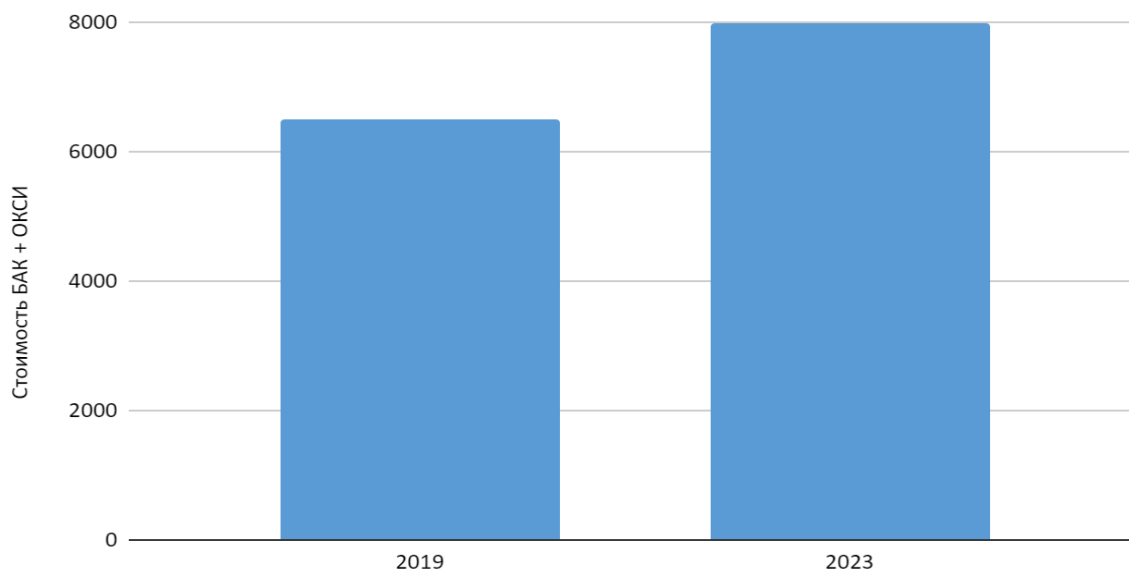

Рисунок 3.3- Цінова динаміка на процедури Development clinic

Джерело: розроблено автором на основі інформації зібраної під час переддипломної практики на базі практики.

Сектор приватних медичних послуг є перспективним бізнесом, незважаючи на високі потреби в інвестиціях. Він займає невелику частку ринку в Україні порівняно з європейськими країнами, що відкриває потенціал для значного зростання. Поліпшення інвестиційного клімату приверне нових інвесторів. З появою на українському ринку нових інвесторів зросте при покращенні інвестиційного клімату.

Можливе розширення мережевих медичних центрів шляхом відкриття нових клінік або поглинання окремих закладів у Києві та інших областях України. Київ займає ключову позицію на ринку приватної медицини, але його доля може зменшитися з часом через зростання конкуренції.

На ринку України існує до 10 великих клінік, які мають значні доходи та інвестиції в обладнання, перевищуючи середні показники. Проте це не перешкоджає меншим гравцям розвиватися і пропонувати свої послуги як у Києві, так і в інших містах України. Більшість клінік орієнтована на людей з середнім доходом, які поступово переходять від державної до приватної медицини.

На медичному ринку спостерігається розширення асортименту послуг за рахунок введення нових медичних напрямів. Деякі великі клініки, такі як "Борис", "Оберіг" і "Добробут", розпочинали свою діяльність з одного відділення, проте з часом, збільшенням кількості пацієнтів і відкриттям нових філій, вони почали розширювати спектр медичних послуг. Це було необхідно для утримання своїх позицій на ринку та збільшення конкурентоспроможності, що передбачало інвестування у нове медичне обладнання.

Застосування технологічних нововведень у лікуванні дозволяє привертати медичний персонал із міжнародним досвідом, який має навички у лікуванні складних захворювань. Крім того, наявність сучасного обладнання у клініці дозволяє точніше встановлювати діагнози та проводити ефективне лікування.

Більшість лікарів із закордонним досвідом працюють у великих приватних клініках у Києві. Цей процес можна розглядати як з'яву нових гравців на ринку або розширення існуючих. Ті приватні клініки, які не відносяться до преміум-сегменту, активно розвиваються у напрямку розширення своїх послуг, продовжуючи розширювати асортимент медичних послуг у різних напрямках.

3.2 Аналітичне спостереження впливу Пандемії Covid-19, на функціонування проєктів Development clinic

Пандемія COVID-19 стала безпрецедентним викликом для всіх сфер суспільного життя, що став перед країнами у 2020 році. Детальний аналіз показує наступне, що у 2020 році світовий ВВП зазнав зниження на 3,3%, цей показник є найбільшим відтепер після Другої світової війни. Особливо суттєвою була втрата у розвинених економіках на рівні 4, 7%, тоді як країни з ринком, що розвиваються, відчули менше, але все ж відмітне, скорочення на 2,2%. Рівень безробіття в світі збільшився на 25 мільйонів осіб протягом 2020 року, з 5, 2% до 6, 2% [15,с.64]. Зазнавши впливу особливо сильно, молодь та жінки стали найбільш вразливими

групами. Скорочення світового ВВП та зростання безробіття свідчать про загальну економічну рецесію. Це може призвести до зменшення споживчої активності, інвестицій та виробництва, що вплине на загальний розвиток економіки. Наглядно це показано в додатку А (табл.А.2) та на рисунку 3.4

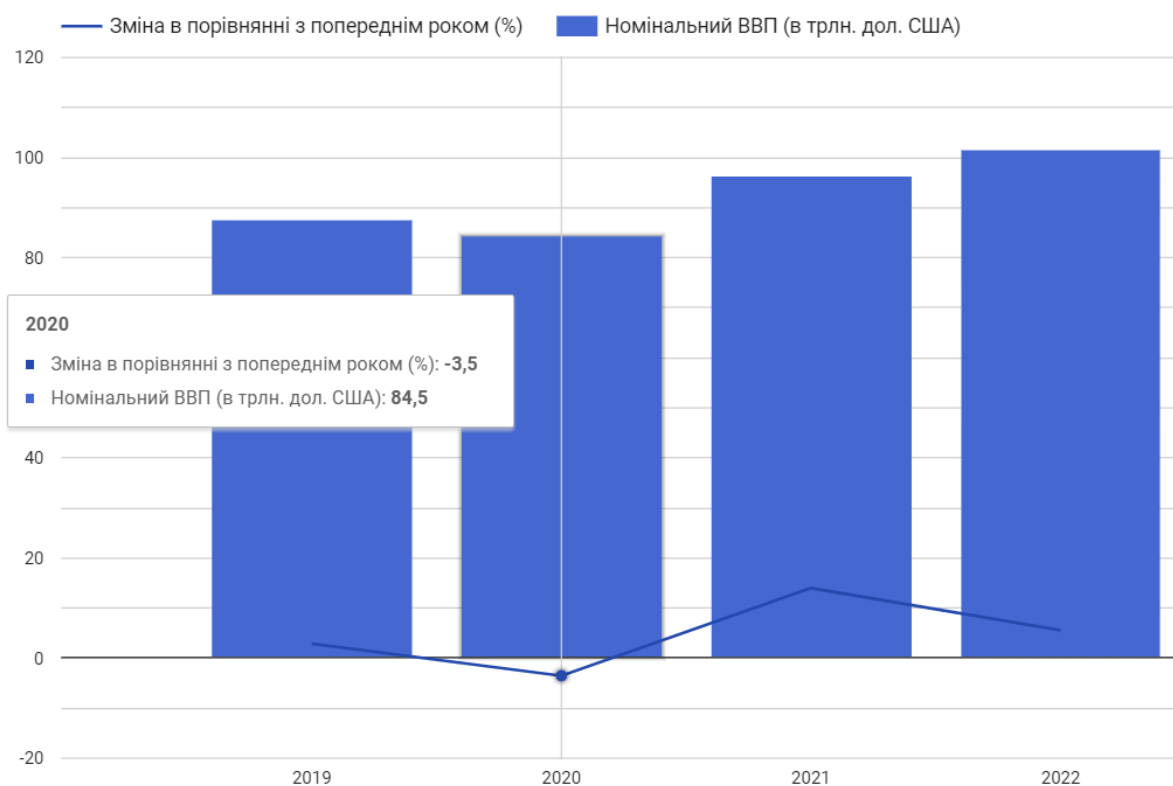

Рисунок 3.4- Зміни світового ВВП

Джерело: розроблено автором за даними[16]

Різні типи проєктів відчували цей вплив по-різному. Але існує декілька категорій проєктів, які, ймовірно, зазнали найбільшого негативного впливу:

1. Туристична індустрія була однією з найбільш постраждалих від пандемії. Обмеження на подорожі, локдауни та страх зараження COVID-19 призвели до різкого скорочення туризму, що негативно вплинуло на готелі, ресторани, авіакомпанії та інші пов'язані з туризмом підприємства.

2. Роздрібна торгівля також зазнала значного впливу через локдауни та зміну поведінки споживачів. Багато людей почали купувати онлайн, що призвело до зростання онлайн-торгівлі та занепаду традиційних магазинів.

3. Пандемія призвела до скорочення використання громадського транспорту через страх зараження COVID-19.

4. Пандемія призвела до скасування або відкладення багатьох масових заходів, таких як концерти, спортивні змагання, фестивалі та конференції. Це негативно вплинуло на проекти з будівництва нових стадіонів, концертних залів та інших місць проведення масових заходів.

5. Пандемія призвела до закриття кордонів та обмежень на подорожі, що ускладнило міжнародну співпрацю. Це негативно вплинуло на проекти, які потребують співпраці між командами з різних країн.

Але варто звернути увагу на менш очевидний факт, що існують типи проектів, на які пандемія вплинула позитивно, через зростання онлайн-покупок відбулось збільшення попиту на платформу для електронної комерції, логістичні послуги та інші рішення, пов'язані з онлайн-торгівлею. З'явилися проекти з розробки платформ для онлайн-консультацій з лікарями, дистанційного моніторингу стану здоров'я та доставки ліків додому стали більш затребуваними.

Впроваджувались проекти з розробки платформ для замовлення їжі з доставкою додому та розширення мережі ресторанів, що пропонують доставку, отримали значний розвиток. Перехід на дистанційне навчання під час пандемії призвів до зростання попиту на платформи для онлайн-навчання, освітні ресурси та інструменти для дистанційної співпраці. А також проекти з розробки онлайн-ігор, потокових сервісів, платформ для онлайн-концертів та інших форм онлайн-розваг отримали значний попит.

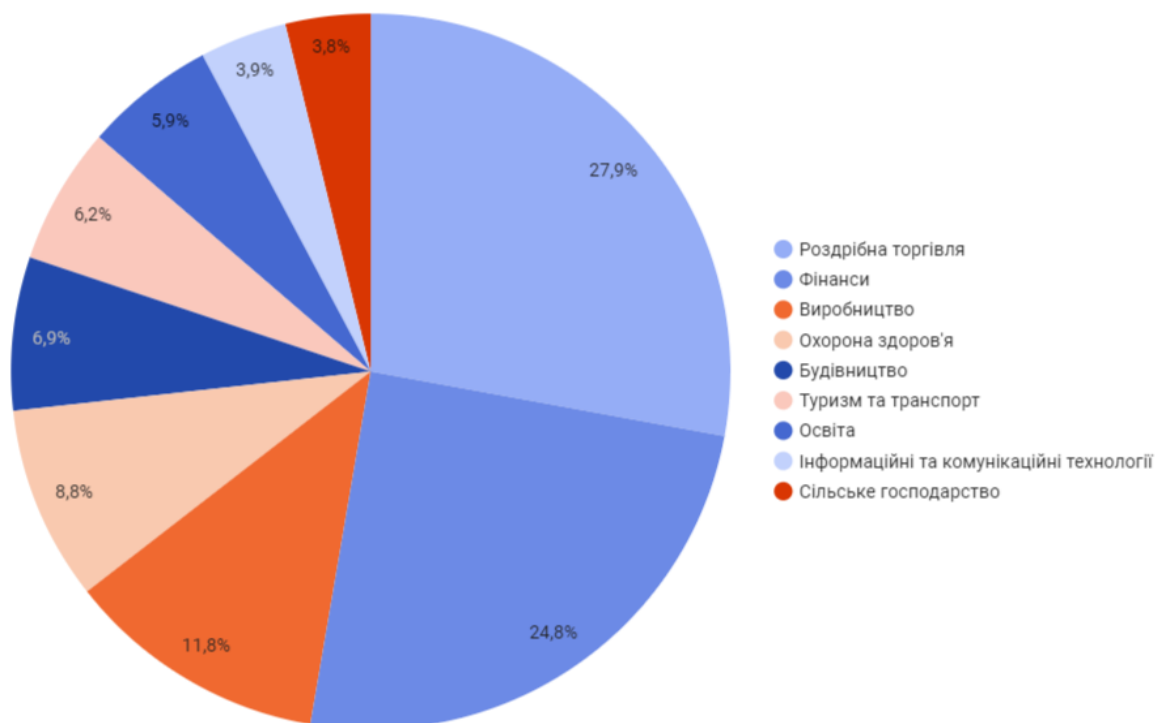

Рисунок 3.5- Розподіл загальної вартості секторів економіки у світі в млрд. дол. США у 2020р[17]

Джерело: розроблено автором за даними[17]

Також COVID-19 стимулювала значний прогрес у сфері медицини, зокрема в лікуванні гіпоксії та порушень роботи мозку, які можуть виникати після перенесення COVID-19.

Результати досліджень свідчать про серйозні наслідки пандемії на здоров'я людей. Негативний вплив на психічне здоров'я особливо помітний у зростанні рівня тривоги та депресії серед тих, хто одужував від хвороби. Дослідження в Китаї показало, що 23% таких осіб відчували симптоми тривоги, а 16% - симптоми депресії. Дослідження в США показало, що пацієнти, які перенесли хворобу, мали погіршення результатів тестів на пам'ять та увагу порівняно з тими, хто не хворів. Це може значно вплинути на якість життя та працездатність пацієнтів.[18]

Неврологічні розлади також відіграють свою роль у цьому контексті. COVID-19 може викликати енцефаліт, інсульт та синдром Гійєна-Барре, що призводить до м'язової слабкості та паралічу. При цьому гіпоксія, стан, при якому кров має недостатньо кисню, є серйозним наслідком для організму, особливо для людей з

хронічними захворюваннями легень. Лікування COVID-19, часто, включає кисневу терапію для осіб з гіпоксією. Таким чином, пандемія COVID-19 має різноманітні і серйозні наслідки для здоров'я та добробуту населення.

Також деякі дослідження показали, що діти, народжені від матерів, які хворіли на COVID-19 під час вагітності, можуть мати затримку розвитку, а також такі діти можуть мати проблеми з психічним здоров'ям у більш пізньому віці. Дослідження впливу COVID-19 на розвиток дітей, матері яких хворіли під час вагітності, все ще тривають.

Саме тому, світ почав шукати та розробляти новітні методи лікування наслідків пандемії. Це суттєво вплинуло на Development clinic та стало стимулом для розвитку проєктів.

Згідно з інформацією зібраною під час практики, пандемія COVID-19 мала певний вплив на функціонування проєктів клініки. Через страх зараження COVID-19 багато людей відкладали візити до клініки. Це призвело до значного зниження кількості пацієнтів у Development Clinic, що негативно вплинуло на її фінансовий стан. Щоб мінімізувати ризик поширення COVID-19, Development Clinic запровадила нові протоколи лікування. Ці протоколи включали обмеження відвідувань, використання засобів індивідуального захисту та дезінфекцію приміщень. Development Clinic почала пропонувати деякі послуги онлайн, такі як онлайн-консультації. Це дозволило клініці продовжувати надавати допомогу пацієнтам, які не могли відвідати її особисто.

Хоча пандемія COVID-19 мала безперечно негативний вплив на багато аспектів життя, вона також стимулювала Development Clinic до впровадження новітніх технологій та методів лікування для боротьби з наслідками COVID-19 та іншими захворюваннями. Development Clinic інвестувала в нові технології, такі як дослідження та діагностика, а саме :

- ЕЕГ - це метод дослідження електричної активності мозку. Він може виявити зміни в роботі мозку, які можуть бути пов'язані з неврологічними захворюваннями, такими як енцефаліт.
- Аналізи на нейрозапалення - це тести, які вимірюють рівень білків або інших

маркерів запалення в крові. Ці тести можуть допомогти діагностувати нейрозапалення, яке може бути пов'язане з COVID-19.

- Доплерографія судин голови та шиї - це неінвазивне дослідження, яке використовує ультразвук для вимірювання швидкості та потоку крові в судинах голови та шиї. Цей метод дуже корисний для дослідження наслідків COVID-19, адже вірус може пошкоджувати судини та призводити до порушення кровообігу в головному мозку.

ЕЕГ та аналізи на нейрозапалення можуть допомогти діагностувати неврологічні наслідки COVID-19 у пацієнтів, які мають симптоми, такі як судоми, плутанина або втрата свідомості. Також ці методи діагностики можуть використовуватися для дослідження механізмів, за якими COVID-19 викликає неврологічні наслідки, та для розробки нових методів лікування. Development Clinic використовує комплексний підхід до лікування наслідків пандемії, який включає в себе різні методи. Як бачимо за таблиці в додатку А (табл. А.3) - ці технології допомогли клініці покращити ефективність та якість надання послуг. Важливо зазначити, що це лише деякі з прикладів того, як Development Clinic використовує пандемію, як стимул для розвитку та вдосконалення. Клініка постійно шукає нові та інноваційні способи покращити здоров'я та добробут своїх пацієнтів.

Пандемія Covid-19 стала важливим фактором впливу на розвиток проєктів та їх економічне оцінювання. Врахування ризиків та невизначеності стало критично важливим для успішності проєктів у цей період непередбачуваності. Тільки такий підхід дозволить забезпечити якісне оцінювання та управління ризиками.

3.3 Оцінювання проєкту "Pure-purr"

Як було зазначено в параграфі 3.2 Development Clinic активно працює над підвищенням обізнаності про проблеми психічного здоров'я та постійно

розвивається у галузі альтернативної медицини застосовуючи інноваційні методи лікування. Так в її асортименті з'являється така послуга, як нейростимуляція.

Нейростимуляція Pure-Purr-це програмно-апаратний комплекс для профілактики, терапії та реабілітації розладів вегетативної нервової системи. Це безпечний немедикаментозний метод з використанням аудіовізуальних стимулів для зниження тривожності, підвищення стресостійкості і нормалізації сну у дітей і дорослих.

Актуальність проекту полягає в тому, що проблема стресу та порушень адаптації стала найважливішою у сфері охорони здоров'я, та становить причину від 60% до 90% всіх випадків звернень до медичних установ. За оцінками Американського Інституту Стресу (AIS), сучасний стрес набуває більш складної, всепроникаючої та підступної форми, оскільки він переважно пов'язаний з психологічними аспектами, ніж фізичними загрозами. Постійний стрес викликає регулярні симпатичні реакції автономної нервової системи[19].

Проаналізувавши базу даних клієнтів "Development Clinic", що налічує понад 5000 осіб, можна привести наступну статистику:

Таблиця 3.2-Залежність кількості звернень серед клієнтів від проблематики

Проблема	Кількість звернень	Відсоток
Часті головні болі, стиснення щелеп або біль в щелепних м'язах	1000	20%
Скреготіння зубами та їх стирання	500	10%
Тремори, зокрема кінцівок або губ	300	6%
Болі у шиї, болі у спині, спазми м'язів	750	15%
Запаморочення, нудота, слабкість	600	12%
Тинніт: дзвін або гул у вухах	400	8%
Часте почервоніння обличчя, гіпергідроз	800	16%

Продовження таблиці 3.3

Холодні або спітнілі руки, ноги	550	11%
Сухість у роті, важко ковтати	350	7%
Часті ГРВІ, інфекції, активізація герпесу	650	13%
Висипання, свербіж, кропив'янка, "гусяча шкіра"	450	9%
Незрозумілі або часті «алергічні» напади	200	4%
Печія, біль у животі, нудота	900	18%
Надмірна відрижка, метеоризм	500	10%
Закрепи або діарея	700	14%
Важкість дихання, часте зітхання	300	6%
Раптові панічні напади	400	8%
Біль за грудиною, серцебиття, швидкий пульс	250	5%
Часте сечовипускання	600	12%
Зменшення лібідо та ерекції або тривалості статевого акту	550	11%
Надмірна тривога, стурбованість, почуття провини, нервозність	850	17%
Підвищений гнів, фрустрація, агресія	750	15%
Депресія, часті або значні перепади настрою	950	19%
Безсоння, кошмари, тривожні сни	800	16%
Труднощі з концентрацією, важко зосередитись на одній думці	450	9%
Проблеми з вивченням нової інформації	350	7%
Збільшення або зниження апетиту	600	12%

Продовження таблиці 3.3

Забудькуватість, дезорганізація, ніяковість	500	10%
Складність у прийнятті рішень	400	8%
Відчуття перевантаження	700	14%
Часті бажання заплакати або суїцидальні думки	200	4%
Почуття самотності та непотрібності	300	6%
Низький інтерес до зовнішнього вигляду, відсутність пунктуальності	250	5%
Нервові звички, невпевненість, смикання ніг	550	11%
Фрустрація, дратівливість, зухвалість	450	9%

Джерело: розроблено автором на основі інформації зібраної під час переддипломної практики на базі практики.

Згідно з таблицею 3.3, значна частина звернень до Development clinic (до 40%) стосується проблем, які може допомогти вирішити нейростимуляція Pure-Purr. Це такі проблеми, як:

- Тривожність та стрес: 37% (1850 звернень)
- Депресія та перепади настрою: 29% (1450 звернень)
- Безсоння та порушення сну: 16% (800 звернень)
- Нервозність, дратівливість, агресія: 24% (1200 звернень)
- Трудність з концентрацією уваги: 9% (450 звернень)
- Порушення пам'яті: 7% (350 звернень)
- Головні болі, м'язові болі: 30% (1500 звернень)
- Шлунково-кишкові проблеми: 22% (1100 звернень)

Це свідчить про те, що проєкт “Нейростимуляція Pure-Purr” може бути затребуваним широким колом людей, які шукають немедикаментозні методи боротьби з проблемами, пов'язаними з нервовою системою. Існують й інші методи

лікування, такі як психотерапія, йога, медитація тощо. Але ці методи не завжди можуть допомогти, особливо якщо людина вже має неврологічні порушення, а не суто психологічні.

Визначення оптимальної цінової стратегії для програмно-апаратного комплексу Pure-Purr є ключовим фактором для досягнення успіху на ринку. Ця стратегія повинна враховувати різні фактори, такі як цілі проекту, цільову аудиторію, конкурентне середовище тощо.

Таблиця 3.4-Цільова аудиторія

Характеристика	Опис
Вік	
Доросле населення (18-65 років)	Ця група є найбільш схильною до проблем, які може вирішити Pure-Purr. Згідно з даними, до цієї групи належать до 82% (4150) потенційних клієнтів.
Молодь (16-17 років)	Ця група може бути зацікавлена в Pure-Purr для покращення концентрації уваги та пам'яті (до 9% (450) потенційних клієнтів).
Літні люди (старше 65 років)	Ця група може бути зацікавлена в Pure-Purr для полегшення головних болів, м'язових болів та покращення сну (до 30% (1500) потенційних клієнтів).
Стать	
Жінки	Жінки більш схильні до тривоги, депресії та безсоння, тому вони можуть становити більшу частину цільової аудиторії (до 51% (2550) потенційних клієнтів).
Чоловіки	Чоловіки більш схильні до нервозності, дратівливості та агресії, тому вони також можуть бути зацікавлені в Pure-Purr (до 49% (2450) потенційних клієнтів).

Продовження таблиці 3.4

Місце проживання	
Міські жителі:	Люди, які живуть у містах, більш схильні до стресу та тривоги, тому вони можуть бути більш зацікавлені в Pure-Purr (до 70% (3500) потенційних клієнтів).
Сільські жителі	Люди, які живуть в сільській місцевості, можуть бути менш схильні до Pure-Purr, тому їм може бути потрібна більш активна маркетингова кампанія для підвищення обізнаності про продукт.
Освіта	
Вища освіта	Люди з вищою освітою більш схильні до розуміння переваг Pure-Purr та його наукової обґрунтованості, тому вони можуть бути більш готові платити за продукт (до 60% (3000) потенційних клієнтів).
Середня та низька освіта	Люди з середньою та низькою освітою можуть потребувати більш простих роз'яснень переваг Pure-Purr та його безпеки, тому їм може бути потрібна спеціальна маркетингова стратегія

Джерело: розроблено автором на основі інформації зібраної під час переддипломної практики на базі практики.

Згідно таблиці 3.4 Цільова аудиторія продукту Pure-Purr за віком, включає доросле населення від 18 до 65 років, при цьому жінки та міські жителі становлять значну частину цієї аудиторії. Цей продукт також може бути привабливим для молоді та літніх людей. Таким чином, Pure-Purr має потенціал привернути широке коло споживачів, які шукають засоби для поліпшення свого здоров'я та благополуччя.

Психографічні характеристики:

Цінності потенційних клієнтів Pure-Purr включають в себе саморозвиток та самовдосконалення, а також бажання використовувати комплементарні та альтернативні методи медицини.

Другим важливим фактором для розуміння психографічних характеристик є

стиль життя. Потенційні користувачі нейростимуляції ведуть активний спосіб життя та піклуються про своє здоров'я, але при цьому вони живуть у швидкому темпі та часто відчують стрес. Саме тому цей сегмент клієнтів може використовувати Pure-Purr як швидкий та ефективний спосіб для досягнення своїх цілей.

Потребами цільової аудиторії, яку може задовольнити Pure-Purr, є подолання стресу та тривоги. Згідно з даними таблиці, тривожність та стрес є одними з найпоширеніших проблем, з якими стикаються люди, які звертаються до Development clinic. Процедура може допомогти людям розслабитися, знизити рівень стресу та покращити емоційний стан.

Ще одна з потреб - це покращення сну. Багато людей страждають від порушень сну. За даними таблиці, 16% (800) потенційних клієнтів мають проблеми з сном. Pure-Purr може допомогти людям заснути швидше, спати глибше та прокидатися відчуючи себе більш відпочившими.

Деякі люди шукають способи покращити пам'ять, концентрацію уваги та розумові здібності. Дослідження показують, що нейростимуляція може мати позитивний вплив на когнітивні функції. Важливо зазначити, що це лише деякі з потреб, які може задовольнити Pure-Purr. Індивідуальні потреби можуть відрізнятися.

Проведемо аналіз конкурентів та їх цінової політики, враховуючи наявні на ринку продукти, які також вирішують схожі потреби та можуть конкурувати з Pure-Purr:

Таблиця 3.5-Основні конкуренти “Pure-purr”

Конкурент	Опис	Переваги	Недоліки	Ціна
Muse headband	Нейрогарнітура з EEG	Науково обґрунтована, надає біофідебек, висока якість звуку	Дорога, складна у використанні	\$299
Neura app	Мобільний додаток з медитацією	Широкий спектр програм	Менш науково обґрунтований	\$4.99/місяць

Продовження таблиці 3.5

Calm app	Мобільний додаток з релаксацією	Популярний, широкий спектр програм, приємний інтерфейс	Не має біофідебеку, менш науково обґрунтований	\$12.99/місяць
Headspace app	Мобільний додаток з практиками усвідомленості	Структуровані курси, авторитетні інструктори	Не має біофідебеку, менш науково обґрунтований	\$11.39/місяць
Stress Buddy app	Мобільний додаток з КПТ-вправами	Доступний, простий у використанні, націлений на подолання тривоги	Не має біофідебеку, менш науково обґрунтований	\$6.99/місяць
NeuroSky Mindset	Медитація, сон, концентрація, когнітивні тренування	Доступна ціна, портативність, сумісність з різними додатками	Менш точні дані, ніж у деяких інших пристроїв, обмежений набір функцій	\$149

Джерело: розроблено автором на основі маркетингового дослідження під час проходження переддипломної практики.

Таблиця 3.5 дає змогу зробити висновок, що перевагами проєкту Pure-Purr, у порівнянні з іншими продуктами, є його значущість у вирішенні різноманітних проблем психічного здоров'я. Pure-Purr визнаний як безпечний метод, що застосовується без ризику для більшості користувачів. Ефективність нейростимуляції Pure-Purr підтверджується результатами досліджень, метод здатний відігравати значну роль у поліпшенні психічного благополуччя та загального самопочуття.

Крім того, доступність Pure-Purr створює додаткову вигоду для користувачів, оскільки він може бути більш доступним у порівнянні з іншими традиційними методами лікування, такими як психотерапія, завдяки спрощеному застосуванню. Такий підхід дозволяє розширити коло осіб, які мають можливість скористатися ефектами нейростимуляції у контексті їхнього особистого здоров'я.

Ціни на подібні продукти та послуги на ринку варіюються від \$4. 99 до \$299. Ціна залежить від кількох факторів, таких як функціональність, наукова обґрунтованість, бренд та маркетингові зусилля.

Pure-Purr має ряд переваг перед конкурентами, таких як біофідебек, наукова обґрунтованість та портативність. Це дає вам можливість встановити ціну на Pure-Purr в середньому ціновому сегменті ринку, від \$199 до \$299 за курс процедур, що включає в себе 12 відвідувань. Керівництво Developemnt clinic зупинилось на найнижчій ціні \$199 або 7867 грн за курс процедур.

Розрахунок прибутковості та чистого доходу проєкту Pure-Purr:

Вартість апарату встановленого виробником 264 000 грн, що становить початкові інвестиції.

Для розрахунку амортизації апарату використовується один з методів амортизації. Формула для розрахунку амортизації за прямолінійним методом виглядає наступним чином:

$$\text{Амортизація} = \text{Вартість апарату} / \text{Термін експлуатації в місяцях}$$

У нашому випадку, вартість апарату становить 264 000 грн, а термін експлуатації складає 5 років, що дорівнює 60 місяцям.

$$\text{Амортизація} = 264\,000 / 60 = 4\,400 \text{ грн/міс}$$

Сума заробітних плат врахована з податком.

Таблиця 3.6 - Постійні витрати

Постійні витрати	Сума (грн/міс)	Сума (грн/рік)
Оренда приміщення	400 000	4 800 000
Зарплата нейропсихолога	14 000	168 000

Продовження таблиці 3.6

Зарплата адміністративного персоналу	57 000	684 000
Комунальні послуги	35 000	420 000
Амортизація обладнання	4 400	52 800
Маркетинг та реклама	46 000	552 000
Всього постійних витрат	55 6400	6 676 800

Джерело: розраховано автором на основі дослідження під проходження переддипломної практики.

Таблиця 3.7 - змінні витрати

Змінні витрати	Сума (грн/міс)	Сума (грн/рік)
Одноразові електроди	2000	24 000
Гель для фіксації електродів	1000	12 000
Антисептик	500	6 000
Паперова шапочка	1000	12 000
Навушники	2000	24 000
Плед	500	6 000
Маска для очей	1000	12 000
Одноразові рукавички	1000	12 000
Ватні тампони	500	6 000
Бинти	500	6 000

Джерело: розраховано автором на основі дослідження під проходження переддипломної практики.

Тепер за методом розподілу на основі використання(розподілення постійних та змінних витрат пропорційно до очікуваного часу, який буде витрачено на кожну

процедуру), розподілимо ці витрати.

Якщо робочий день триває 10 годин , на процедуру Pure-purr буде виділено 20% часу , на інші буде виділено 80% час.

Спочатку знайдемо суму часу, що витрачається на інші процедури:

80% від 10 годин = $0.8 * 10 = 8$ годин на інші процедури

Тепер розподілимо постійні витрати пропорційно цьому часу:

Таблиця 3.8 - Розподіл постійних витрат

Стаття витрат	Pure-Purr (грн/міс)	Інші процедури (грн/міс)	Pure-Purr (грн/рік)	Інші процедури (грн/рік)
Оренда приміщення	80 000	320 000	960 000	3 840 000
Зарплата нейропсихолога	2 800	11 200	33 600	134 400
Зарплата адміністративного персоналу	11 400	45 600	136 800	547 200
Комунальні послуги	7 000	28 000	84 000	336 000
Амортизація обладнання	4 400	-	52 800	-
Маркетинг та реклама	9 200	36 800	110 400	441 600
Всього постійних витрат	111 280	444 120	1 335 360	5 341 440

Джерело: розраховано автором на основі дослідження під проходження переддипломної практики.

Таблиця 3.9 -Розподіл змінних витрат

Стаття витрат	Pure-Purr (грн/міс)	Інші процедури (грн/міс)	Pure-Purr (грн/рік)	Інші процедури (грн/рік)
Одноразові електроди	400	1600	4800	19200
Гель для фіксації електродів	200	800	2400	9600
Антисептик	100	400	1200	4800
Паперова шапочка	200	800	2400	9600
Навушники	400	1600	4800	19200
Плед	100	400	1200	4800
Маска для очей	200	800	2400	9600
Одноразові рукавички	200	800	2400	9600
Ватні тампони	100	400	1200	4800
Бинти	100	400	1200	4800
Всього змінних витрат	2000	8000	24000	96 000

Джерело: розраховано автором на основі дослідження під проходження переддипломної практики.

Таблиця 3.10 - Постійні витрати після розподілу на основі часу використання

	Сума на Pure-Purr (грн/міс)	Сума на Pure-Purr (грн/рік)
Постійні Витрати		
Оренда приміщення	80000	960 000
Зарплата нейропсихолога	2 800	33 600
Зарплата адміністративного персоналу	11 400	136 800
Амортизація обладнання	4 400	52 800
Маркетинг та реклама	9 200	110 400
Комунальні послуги	7000	84000
Загальна сума :	114 800	1 377 600

Джерело: розраховано автором на основі дослідження під проходження переддипломної практики.

Таблиця 3.10 - Змінні витрати після розподілу на основі часу використання

Стаття витрат	Pure-Purr (грн/міс)	Pure-Purr (грн/рік)
Одноразові електроди	400	4800
Гель для фіксації електродів	200	2400
Антисептик	100	1200
Паперова шапочка	200	2400

Продовження таблиці 3.10

Навушники	400	4800
Плед	100	1200
Маска для очей	200	2400
Одноразові рукавички	200	2400
Ватні тампони	100	1200
Бинти	100	1200
Всього змінних витрат	2000	24000

Джерело: розраховано автором на основі дослідження під проходження переддипломної практики.

Собівартість Pure-Purr = Сума змінних витрат + Сума постійних витрат на кожний курс Pure-Purr за місяць + Амортизація Pure-purr

Собівартість Pure-Purr = 1 377 600 + 24000 + 52800 = 1 454 400 грн/рік

Продаж 50 курсів Pure-Purr за перший рік:

*Дохід від продажу 50 курсів Pure-Purr = 50 * Собівартість Pure-Purr*

Дохід від продажу 50 курсів Pure-Purr = 50 * 1 454 400 = 72 720 000 грн

Чистий прибуток = Дохід від продажу - Сума змінних витрат - Сума постійних витрат на кожний курс Pure-Purr за місяць - Амортизація Pure-purr

Чистий прибуток = 72 720 000 - 1 454 400 = 71 265 600 грн

Отже, чистий прибуток від продажу 50 курсів Pure-Purr за перший рік становить 71 265 600 грн

Отриманий чистий прибуток від продажу 50 курсів Pure-Purr за перший рік становить значну суму, що свідчить про успішність проекту. Це означає, що клініка здатна отримувати прибуток з даного процедурного напрямку.

NPV (Чиста поточна вартість):

Для розрахунку NPV потрібна дисконтна ставка. Дисконтування-це метод врахування фактору часу при оцінці ефективності інвестиційного проєкту шляхом приведення майбутньої вартості грошових потоків до вартості поточного періоду. Ставка дисконтування враховує рівень інфляції, ступінь ризику та вартість джерела інвестицій. Візьмемо банківську ставку дисконтування - 15,5%. Розраховано на основі наказу від 16 вересня 2019 року № 379 "Про затвердження змін до деяких нормативно-правових актів Міністерства фінансів України з бухгалтерського обліку"[20].

Для початку розрахуємо показник ROI

ROI обчислюється за формулою:

$$ROI = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Початкові інвестиції}} \times 100\% \quad (3.1)$$

$$ROI = (71\,265\,600 / 264\,000) * 100\% \approx 269,94\%.$$

Таким чином, за цим розрахунком, рентабельність інвестицій (ROI) для проєкту Pure-Purr становить приблизно 269,94%. Це може означати, що проєкт є інвестиційно привабливим.

Перейдемо до розрахунку NPV:

$$NPV = \sum (CF_t / (1 + r)^t) - I_0 \quad (3.2)$$

де : CF_t = Чистий грошовий потік у період t

r = Дисконтна ставка

t = Період

I_0 = Початкові інвестиції

Початкові інвестиції $I_0 = 264\,000$ грн

Дисконтована ставка: 15,5%

Таблиця 3.10 -Прогнозуванні фінансові показники

Рік	Продажі	Дохід (Продаж і * Вартість курсу)	Амортиз ація	Змінні витрати	Постійні витрати	Чистий прибуток	NCF
1	50,00	393 350,00	52 800,00	24 000,00	1 377 600,00	72 720 000,00	-1 061 050,00
2	100,00	786 700,00	52 800,00	24 000,00	1 377 600,00	145 440 000,00	-667 700,00
3	200,00	1 573 400,00	52 800,00	24 000,00	1 377 600,00	290 880 000,00	119 000,00
4	250,00	1 966 750,00	52 800,00	24 000,00	1 377 600,00	363 600 000,00	512 350,00
5	200,00	1 573 400,00	52 800,00	24 000,00	1 377 600,00	290 880 000,00	119 000,00

Джерело: розраховано автором на основі дослідження під проходження переддипломної практики.

Згідно таблиці 3.10 прогнозовані фінансові показники компанії за наступні 5 років свідчать про зростання ділової діяльності. Продажі передбачається збільшувати на 100% протягом 3 років , а далі стабілізація та спад продажів. Це відбудеться за умови збільшення попиту та виходу на нові ринки. У той же час, чистий прибуток та чистий грошовий потік планується зростати, досягаючи значної суми до 5 року.

$$NPV = \sum (Чистий\ грошовий\ потік / (1 + Дисконтована\ ставка)^t)$$

де: t - номер року (від 1 до 5)

$$ЧДД = (-1\,061\,050,00 / (1 + 0,155)^1) + (-667\,700,00 / (1 + 0,155)^2) + (119\,000,00 / (1 + 0,155)^3) + (512\,350,00 / (1 + 0,155)^4) + (119\,000,00 / (1 + 0,155)^5)$$

$$NPV \approx -996148,1359$$

NPV проекту з урахуванням дисконтованої ставки 15,5% становить – 996148,1359 грн. Це означає, що з урахуванням вартості грошей у часі, даний проект є збитковим.

ROI (Return on Investment) та NPV (Net Present Value) - це два ключові показники, що використовуються для оцінки прибутковості та ефективності інвестиційних проектів, проте їх концепція та вплив значно відрізняються.

ROI вимірює відсоткову прибутковість інвестицій за певний період часу, проте

не враховує часову цінність грошей. Тобто, він не розрізняє між грошима, які отримуються зараз та в майбутньому. З іншого боку, NPV враховує часову цінність грошей, дисконтуючи майбутні грошові потоки до теперішнього часу. При інтерпретації ROI важливо знати, що високий показник не завжди гарантує прибутковість проєкту, оскільки він не враховує часовий аспект.

З іншого боку, позитивний NPV свідчить про те, що проєкт генерує достатньо грошових потоків, щоб покрити початкові інвестиції та забезпечити прийнятну норму прибутку.

У висновку, обидва показники є важливими для оцінки інвестиційних проєктів, проте NPV, завдяки врахуванню часової цінності грошей, є більш точним інструментом прийняття рішень. Рекомендується використовувати обидва показники разом з урахуванням інших факторів перед прийняттям остаточного інвестиційного рішення.

Ми будемо спиратись саме , на результати NPV. На основі результатів розрахунку NPV, рекомендується не інвестувати в даний проєкт. Це пов'язано з тим, що проєкт не генерує достатньо грошових потоків, щоб покрити початкові інвестиції та забезпечити прийнятну норму прибутку.

Проведемо SWOT-аналіз проєкту для розуміння сильних і слабких сторін проєкту, а також виявити можливості для розвитку та потенційні загрози.

Таблиця 3.11 - SWOT-АНАЛІЗ

Унікальна технологія: Pure-Purr ґрунтується на інноваційній технології нейростимуляції, яка відрізняється від існуючих продуктів на ринку. Доведена ефективність: Клінічні дослідження продемонстрували, що Pure-Purr ефективно знижує стрес, тривогу та покращує сон. Зростаючий ринок: Ринок нейростимуляції швидко зростає, що відкриває великі можливості для Pure-Purr.	Новий продукт: Pure-Purr є новим продуктом на ринку, тому йому потрібно буде час та ресурси, щоб завоювати довіру споживачів та досягти значної частки ринку. Залежність від постачальників: Pure-Purr залежить від певних постачальників компонентів та програмного забезпечення, що може піддати його ризику перебоїв в постачанні або збільшення витрат.

Продовження таблиці 3.11

Можливості:	Загрози:
Розширення ринку: Pure-Purr може бути використаний для лікування широкого спектру психічних розладів та покращення когнітивних функцій. Глобальна експансія: Pure-Purr може бути проданий на міжнародних ринках. Інтеграція з іншими технологіями: Pure-Purr може бути інтегрований з іншими носимими пристроями та програмами здоров'я. Співпраця з дослідницькими інститутами: Pure-Purr може співпрацювати з дослідницькими інститутами для розробки нових застосунків та подальшого підтвердження ефективності.	Зміни в законодавстві: Уряди можуть ввести нові норми або правила, які можуть ускладнити розробку, маркетинг або використання Pure-Purr. Зміна попиту: Попит на нейростимулятори може знизитися через зміни в моді, технологіях або культурних нормах. Економічні ризики: Економічний спад може призвести до зниження споживчих витрат, що може негативно вплинути на попит на Pure-Purr.

Джерело: розроблено автором на основі даних Development clinic.

Загалом, SWOT-аналіз проєкту Pure-Purr демонструє значний потенціал для успіху. Унікальна технологія та зростаючий ринок біохакінгу дають підставу для оптимізму. Однак важливо усвідомлювати ймовірні ризики та виклики. Розглянемо ризики більше детально за допомогою класифікації у таблиці 3.9:

Таблиця 3.12 - Оцінювання ризиків

Ризик	Опис	Ймовірність	Серйозність	Рейтинг
Недостатній попит на послуги	Люди не зацікавлені процедурою Pure-Purr або не зможуть дозволити собі її.	C (33-66%)	3 (Помірний)	3

Продовження таблиці 3.12

Конкуренція з боку інших методів зняття стресу	Існують інші методи зняття стресу, такі як когнітивно-поведінкова терапія, які можуть бути більш популярними.	В (10-33%)	3 (Помірний)	2
Недоліки апарату Pure-Purr	Апарат може мати технічні проблеми або не давати очікуваних результатів.	В (10-33%)	4 (Значні)	3
Негативна реакція громадськості	Деякі люди можуть вважати процедуру Pure-Purr неефективною.	А (0-10%)	5 (Катастрофічний)	1
Недотримання етичних норм	Проект може не відповідати етичним принципам, наприклад, не забезпечувати належну згоду учасників або не захищати їх конфіденційність.	А (0-10%)	5 (Катастрофічний)	1
Негативний вплив на навколишнє середовище	Виготовлення або утилізація апарату Pure-Purr може завдати шкоди навколишньому середовищу.	А (0-10%)	3 (Помірний)	1

Джерело: розроблено автором на основі даних Development clinic.

З таблиці 3.12 можна зробити висновок, що проєкт Pure-Purr може стикнутись з такими ризиками, як негативна реакція громадськості, конкуренція, технічні проблеми та вплив на навколишнє середовище. Недостатній попит може призвести до фінансових труднощів, конкуренція може відвернути цільову аудиторію, а технічні проблеми можуть підірвати довіру споживачів.

Важливим аспектом є оцінювання сталого розвитку та соціальної

відповідальності. Таке оцінювання відображає вплив проєкту на навколишнє середовище та суспільство. Окрім ризиків, цей проєкт має численні позитивні аспекти. Він сприяє зниженню стресу і поліпшенню якості життя, це може призвести до зменшення витрат на охорону здоров'я, а це важливий аспект для багатьох людей.

Також важливо відзначити позитивний вплив Pure-Purr на навколишнє середовище, за умови правильної утилізації. Низьке енергоспоживання та відсутність шкідливих викидів роблять його екологічно безпечним.

Після докладного аналізу проєкту Pure-Purr можемо зробити наступні висновки, які охоплюють його фінансову сторону, соціальні та етичні аспекти, вплив на сталий розвиток та цільовий ринок.

Перш за все, фінансовий аналіз проєкту показує, що Pure-Purr є ризикованим з точки зору прибутковості. Негативний чистий прибуток та відсутність достатньо грошових потоків для покриття початкових інвестицій свідчать про це.

Соціальні аспекти проєкту варто врахувати. Цей проєкт може бути дуже затребуваним та актуальним для реабілітації військових та людей, які постраждали від війни.

Цільовий ринок проєкту Pure-Purr сконцентрований на людях, які стикаються зі стресом, тривогою або депресією, а також на закладах, що надають послуги з оздоровлення.

За результатами спостережень, під час практики, ці дані підтверджуються. Не дивлячись на початкові розрахунки, адміністрація клініки прийняла рішення про імплементацію даного проєкту. Початкові результати впровадження підтверджують наші прогнози, однак керівництво встановило як основну мету позитивний соціальний вплив від проєкту, що буде сприяти репутаційним вигодам, для клініки в цілому

Рекомендації:

Створення приємної та затишної атмосфери в клініці в Development clinic не лише відображає піклування до здоров'я та добробуту клієнтів, але і має безпосереднє практичне значення. Щоб створити таку атмосферу, потрібно

продумати дизайн інтер'єру з використанням спокійних кольорів і освітлення, приємних ароматів ефірних масел, доброзичливого і уважного персоналу, а також високих стандартів чистоти і гігієни. Персонал клініки має бути не лише професійний та кваліфікований, але й привітний та уважний. Вони мають розуміти, як створити атмосферу гостинності та довіри, розуміючи потреби кожного клієнта. А щодо чистоти та гігієни, варто дотримуємося найвищих стандартів, щоб забезпечити безпеку та комфорт, та найняти додатковий персонал, який зможе слідкувати за чистотою.

Також однією з рекомендації є створення додаткових партнерських зв'язків. Developemnt clinic для просування Pure-Purr має бути відкритий для співпраці з різними медичними закладами, щоб сприяти здоров'ю та добробуту їх клієнтів. Варто розглянути можливість співпраці з психіатричними лікарнями та диспансерами, де пацієнти можуть знайти полегшення від стресу та тривоги завдяки нашим послугам. А також з психологічними центрами та кабінетами, щоб розширити аудиторію клієнтів та запропонувати більш комплексні програми лікування. Неврологічні клініки також можуть відчуті користь від використання Pure-Purr. Багато неврологічних захворювань супроводжуються тривогою та стресом, тому наші послуги можуть бути корисним доповненням до їх лікування. З медичними закладами загального профілю також можна співпрацювати, пропонуючи послуги як пацієнтам у стаціонарі, так і тим, хто перебуває на амбулаторному лікуванні. У співпраці з реабілітаційними центрами Pure-Purr може допомогти пацієнтам зменшити біль та покращити загальне самопочуття після травм або захворювань. Крім того, можна розглянути співпрацю з центрами для людей похилого віку, де послуги можуть допомогти впоратися з емоційними проблемами, пов'язаними зі старістю. Не менш важливою є можливість спільного проведення досліджень, що дозволить оцінити ефективність послуг та постійно покращувати їх.

Також рекомендовано налаштувати співпрацю з велнес-компаніями. Співпрацювати з фітнес-центрами, спа-салонами, корпоративними велнес-програмами, готелями, центрами йоги та медитації. Співпраця з ними дозволить

надавати послуги як доповнення до їхніх програм з релаксації та оздоровлення, зменшуючи стрес. Використовувати можна різні способи співпраці, такі як участь у заходах, розповсюдження інформаційних матеріалів та проведення спільних заходів. Поміж іншого, проводити безкоштовні пробні сеанси та активно працювати з ЗМІ та соціальними мережами для залучення клієнтів.

Для забезпечення фінансової стійкості нашого проєкту необхідно проводити систематичний моніторинг фінансових показників. Це досягається за допомогою різних методів моніторингу. Один із таких методів - це складання щомісячних та квартальних звітів, які містять інформацію про доходи, витрати, прибуток, грошові потоки та інші важливі фінансові показники. Крім того, використання програм бухгалтерського обліку допомагає автоматизувати процес збору та аналізу фінансових даних, забезпечуючи точність і достовірність інформації. Керівництво проєкту також варто проводити регулярні наради, де обговорюються фінансові результати та приймаються стратегічні рішення. Це допомагає рано виявляти можливі проблеми та приймати рішення щодо подальшого розвитку проєкту. Важливою перевагою моніторингу фінансових показників є забезпечення прозорості та підзвітності проєкту перед зацікавленими сторонами. Це сприяє не тільки вчасному виявленню можливих проблем, але й підвищує довіру до діяльності.

Ще однією рекомендацією в цьому напрямку є залучення інвестицій. Ангельські(неформальні) інвестори, що є приватними особами, інвестують свої кошти в перспективні проєкти. Крім того, існує краудфандинг, який передбачає збір коштів від великої кількості людей через онлайн-платформи, а також можна скористатися державними програмами, які надають фінансову підтримку малим та середнім підприємствам.

За допомогою краудфандингу можна збирати кошти на лікування клієнтів, за умовами інвестора. Ці гроші надходять в клініку на депозит клієнта. Так процедура Pure-Purr може стати більш доступною для людей з різним рівнем доходу. Щодо державних програм, можна розглянути Постанову КАБІНЕТА МІНІСТРІВ УКРАЇНИ № 309 від 27 березня 2019 року “Про затвердження Порядку

використання коштів, передбачених у державному бюджеті для здійснення реабілітації дітей з інвалідністю”, що регулює порядок використання коштів з державного бюджету для реабілітації дітей з інвалідністю. Вона визначає цільове призначення коштів, процедури їх використання та звітності, критерії отримання підтримки, а також забезпечує контроль та звітність. Ця постанова створює правову базу для ефективного використання бюджетних коштів для реабілітації дітей з інвалідністю. Використання цієї постанови може значно полегшити доступність послуг клініки та збільшити кількість клієнтів, зокрема дітей з інвалідністю. Клініка може використовувати виділені кошти для надання спеціалізованих медичних послуг дітям з інвалідністю. Це може включати реабілітаційні послуги, фізіотерапію, лікування та інші необхідні процедури, для деяких дітей, кому це може бути рекомендовано Pure-purr також, так як він допомагає заспокоїти нервову систему та покращити якість сну.

Останньою рекомендацією буде захист бренду Pure-Purr від несанкціонованого використання, що сприятиме формуванню сильного іміджу бренду на ринку. Клініка може розробити та проводити освітні програми для лікарів, психологів та інших фахівців у сфері психічного здоров'я. Також клініка може співпрацювати з ЗМІ, щоб підвищити обізнаність про ризики самолікування та важливість консультації з лікарем перед використанням апаратних методик. Для просування знань про безпечне використання апаратних методик, Pure-Purr може використовувати різноманітні підходи. Це включає публікації статей, інтерв'ю та участь у конференціях, де експерти компанії будуть ділитися знаннями та наголошувати на важливості безпеки та відповідального використання таких методик. З метою створення позитивного іміджу бренду, DEvelopment clinic також може здійснювати різні ініціативи. Участь у благодійних проєктах дозволить компанії продемонструвати свою соціальну відповідальність та підтримку людей з психічними розладами. Крім того, фінансування наукових досліджень в цій області підвищить авторитет компанії і сприятиме розвитку сучасних методик. Важливо також бути відкритими та прозорими у всій діяльності, щоб заслужити довіру клієнтів. партнерів.

ВИСНОВКИ:

1)Методологія оцінювання програм та проєктів включає огляд цілей та процесу оцінювання, історію економічного аналізу та періодизацію його розвитку. Середовище оцінювання враховує соціальні, культурні та інституційні аспекти. Оцінювання включає визначення цілей, структуру, об'єктів та процес збору та аналізу даних. Важливими аспектами оцінювання є об'єктивність, строгість та використання наукових методів дослідження. Економічне оцінювання та оцінка програм та проєктів є важливими інструментами управління ресурсами. Ефективність програм оцінюється за допомогою трьох основних показників: економічної, соціальної та екологічної ефективності. Для досягнення цих цілей використовуються різні методи та інструменти, включаючи аналіз вигід і витрат.

2)Історія економічного аналізу залежить від основних рис еволюції науки. За однією теорією, розвиток науки полягає в постійному чергуванні накопичень та удосконалень наукових знань у загальноприйнятих теоретичних рамках. Інша теорія визначає розвиток науки як постійну конкуренцію наукових дослідницьких програм. Протягом історії економічної думки методи оцінювання пройшли складний шлях, змінюючи підходи до вимірювання прогресу та добробуту.

3)Операціоналізація цілей перетворює абстрактні цілі проєкту в конкретні, вимірювані параметри. Цей процес визначає досягнення цілей і мету проєкту через конкретні завдання та метрики успішності. У сучасному світі ефективні критерії та методи оцінювання проєктів допомагають визначити якість проєкту. Чіткі цілі допомагають визначити необхідні завдання та ресурси. Операціоналізація цілей може проводитися різними методами, такими як SMART-цілі та KPI. SMART-цілі визначають конкретний шлях до результатів у проєкті, також ця функція включає оцінювання фінансових та якісних показників, таких як ROI, NPV, клієнтське задоволення тощо. Крім того, важливо враховувати балансовий підхід до оцінювання, який враховує різноманітні аспекти, такі як соціальні та екологічні чинники. Проєкти "Development clinic" використовують інноваційні методи лікування когнітивних порушень після Covid-19. Дослідження показали, що

методи, які використовує Development clinic полегшують тривогу та покращують когнітивні функції пацієнтів. Стан здоров'я пацієнтів впливає на їхню якість життя та соціальну активність, що сприяє загальному благополуччю. Методика балансового оцінювання, враховує різні аспекти проєкту, забезпечуючи комплексний аналіз та прийняття обґрунтованих рішень, де враховується вплив на загальний добробут.. Контекст проєкту та його цілі визначають критерії оцінювання, такі як ефективність зайнятості та підвищення якості життя. Правові аспекти важливі для впровадження проєкту в рамках закону та забезпечення його стабільності.

4)Методи оцінювання проєктів, такі як порівняльний аналіз, економічний аналіз та аналіз ризиків, допомагають аналізувати різні аспекти проєкту для визначення його ефективності та ризиків. Порівняльний аналіз допомагає вибрати оптимальний варіант проєкту, враховуючи важливість різних параметрів, що визначаються за допомогою методів вагового оцінювання. Методика аналізу чутливості дозволяє вивчити вплив зміни ключових параметрів на фінансові результати та ефективність, враховуючи ризики. Такий комплексний підхід до оцінювання проєктів допомагає забезпечити їхню успішну реалізацію, використовуючи належні критерії та методи для об'єктивного оцінювання.

5)Оцінювання економічного впливу програм і проєктів важливо для визначення їхньої ефективності та ризиків. Проте, існують ключові проблеми, які потребують уваги. Відстрочка ухвалення рішень, уникнення відповідальності, димова завіса та обмежені ресурси можуть спотворити об'єктивність оцінювання. Для їх подолання важливо активно залучати зацікавлені сторони та використовувати методологію Agile. Створення KPI допоможе уникнути суб'єктивності і встановити чіткі метрики для досягнення результатів. Залучення бізнес-аналітиків для ефективного керування проєктом також є важливим кроком у вирішенні цих проблем.

6)Пандемія COVID-19 суттєво вплинула на світову економіку. У 2020 році світовий ВВП скоротився на 3, 3%, найбільше після Другої світової війни, і загальне безробіття зросло на 25 мільйонів осіб, зокрема серед молоді та жінок. Це

може викликати соціальні проблеми та загрозу якості життя. Пандемія також вплинула на розвиток різних типів проєктів. Проєкти у галузях туризму та роздрібної торгівлі зазнали великого удару через обмеження та зміни в попиті. Міжнародні проєкти також стали складнішими через обмеження подорожей та співпраці. У той же час, пандемія також стимулювала розвиток нових проєктів. у сфері охорони здоров'я, зокрема клінік, як Development Clinic. Клініка активно досліджує та розробляє нові методи лікування наслідків пандемії, зокрема гіпоксії, тривоги, депресії, енцефаліту. Це сталося тому, що пандемія суттєво вплинула на фізичне та психічне здоров'я людей. Розвиток клінік у напрямку лікування наслідків пандемії стає актуальним, а нові технології, такі як ЕЕГ та доплерографія судин, допомагають у цьому.

7)Нейростимуляція Pure-Purr - це програмно-апаратний комплекс для лікування розладів вегетативної нервової системи. Це немедикаментозний, безпечний та ефективний метод зниження тривожності, стресостійкості та нормалізації сну за допомогою аудіовізуальних стимулів. Нейростимуляція Pure-Purr спрямована на вирішення цих проблем, які включають тривогу, депресію, безсоння та інші, від яких страждають 40% відвідувачів клініки Development. Психологічні та неврологічні розлади часто важко піддаються лікуванню, що робить Pure-Purr потенційним рішенням. Проєкт повинен враховувати такі фактори ціноутворення, як цілі, цільова аудиторія та ринкова конкуренція. Психографічні дані свідчать, що Pure-Purr може зацікавити людей, які цінують здоров'я, зменшення стресу, самовдосконалення та відкритість до інновацій. Задоволення таких потреб, як зняття стресу, покращення сну, когнітивних функцій та полегшення болю, може зробити Pure-Purr успішним продуктом.

8)Очікується, що Pure-Purr, пристрій для зняття стресу, буде приносити дохід у розмірі 7867 грн за курс лікування. Аналіз життєвого циклу продукту свідчить про швидке зростання продажів протягом наступних 3-5 років, а потім стабілізацію і поступове зниження. NPV проєкту з урахуванням дисконтованої ставки 15, 5%

становить **–996148,1359** грн. Це означає, що даний проєкт є збитковим, та вимагає уважного розгляду стратегій та впровадження рекомендацій для досягнення прибутковості. Незважаючи на вихідні обчислення, адміністрація клініки прийняла рішення щодо імплементації даного проєкту. Початкові результати впровадження підтверджують прогнози, проте керівництво визначило як головну мету позитивний соціальний вплив від проєкту, що сприятиме підвищенню привабливості клініки у очах пацієнтів, медичних працівників, а також громадськості загалом. Успішна реалізація проєкту, спрямованого на поліпшення якості медичної допомоги та розширення доступності, може позитивно позначитися на іміджі клініки. Це може призвести до збільшення кількості пацієнтів, підвищення рівня довіри громадськості, що в свою чергу сприятиме стабільному розвитку та успіху клініки на ринку медичних послуг.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ :

1. Вайс Керол Г. Оцінювання: Методи дослідження програм та політики : пер. з англ. / Керол Г. Вайс ; под общ. рук. Р. Ткачук, М. Корчинська. Київ:Основи,2000.671 с. URL: https://www.ipas.org.ua/images/doc/Library/Books/weiss_2000_otsiniuvannia_m_etody_doslidzhennia_program_ta_polityky.pdf
2. Чернобай Л.І., Дума О.І. "Порівняльний аналіз інструментарію економічного оцінювання ефективності керівних систем бізнес-процесів підприємства". Національний університет "Львівська політехніка". DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/190-71>. Доступно за адресою: <http://prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/1520>.
3. Кун Томас."Структура Наукових революцій".URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Kun_Tomas/Struktura_naukovykh_revoliutsii.pdf?PHPSESSID=v58trgh3l49g0td18u3s7di790https://shron1.chtyvo.org.ua/Kun_Tomas/Struktura_naukovykh_revoliutsii.pdf?PHPSESSID=v58trgh3l49g0td18u3s7di790
4. Пармаклі Д.М., Філіппова С.В., Добрянська Н.А. "Історія економічних вчень: Навчальний посібник". Одеса, 2018. URL: https://economics.net.ua/files/scientific-base/monogr/Parmakli-Filippova-Dobryanska_History_of_economic_thought.pdf
5. Кравцов О.О. "Питання розподілу благ в економічній теорії добробуту", у "Приморські економічні студії", Випуск 42, 2019, Розділ 1, стор. 6. Доступно за посиланням: http://bses.in.ua/journals/2019/42_2019/3.pdf
6. Данченко, О. Б., & Занора, В. О. (2019). Проектний менеджмент: управління ризиками та змінами в процесах прийняття управлінських рішень [Монографія]. Черкаси: ПП Чабаненко Ю.А. DOI: https://er.chdtu.edu.ua/bitstream/ChSTU/1235/1/%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F_%D0%94%D0%B0%D0%BD%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE_%D0%

[97%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D1%80%D0%B0.pdf](#)

7. Єршова Н. М. Прийняття рішень на основі методу аналізу ієрархій. Вісник Придніпровської держ. акад. будва та архітектури. Дніпро, 2015. №9 (210).
8. Черняк, О. І., Баженова, О. В., & Черняк, Є. О. (2020). Оцінювання [Evaluation]: навч. посіб. (М. В. Ситницький, Ред.). Київ: Національний центр розвитку креативного підприємництва КНУ ім. Т. Шевченка, Видавництво Ліра-К. (ISBN 978-617-520-002-5). Доступно за посиланням: https://www.researchgate.net/profile/Maksym-Sitnicki-2/publication/346473511_OCINUVANNA_Evaluation/links/5fc402d0299bf104cf93c4cf/OCINUVANNA-Evaluation.pdf
9. European Commission. "Guide to Cost-Benefit Analysis of Investment Projects: Economic appraisal tool for Cohesion Policy 2014-2020." December 2014. Directorate-General for Regional and Urban Policy, REGIO DG 02 - Communication. Brussels, Belgium.Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2015. ISBN 978-92-79-34796-2. doi:10.2776/97516. Printed in Italy. Printed on elemental chlorine-free bleached paper (ECF). Available online: file:///C:/Users/User/Downloads/Telegram%20Desktop/cba_guide_cohesion_policy.pdf
- 10.Діагностична клініка "DEVELOPMENT Clinic". Офіційний веб-сайт. [Онлайн]. Доступно: <https://dvclinic.com.ua/uk/>.
- 11.Центр стимуляції мозку.Офіційний веб-сайт.[Онлайн].Доступно: <https://csm.ua/>.
- 12.Розвиваючий центр "AKID". Офіційний веб-сайт.[Онлайн].Доступно: <https://akid.ua/uk/>.
13. Гапонова Е.О. Ринок медичних послуг в Україні: проблеми та протиріччя. Wschodnioeuropejskie Czasopismo Naukowe (East European Scientific Journal). Ekonomia. 2016. № 6.
- 14.Аналіз перспектив розвитку ринку медичних послуг України, URL: <https://trigger.in.ua/analitika/analiz-perspektiv-razvitiya-ryinka-med.html>
- 15.Центр Разумкова. "Соціально-економічні наслідки коронакризи". Київ, 2021.

Видання підготовлене за сприяння Представництва Фонду Ганнса Зайделя в Україні в рамках проекту «COVID-19: наслідки, виклики та можливості для України». Керівник проекту — Ольга ПИЩУЛІНА. Автори доповіді: розділи 1, 3 та 5 — Ольга ПИЩУЛІНА; розділ 2 — Василь ЮРЧИШИН; розділ 4 — Тетяна ЮРОЧКО, Василь ЮРЧИШИН, Ольга ПИЩУЛІНА. Київ: Видавництво «Заповіт», 2021. ISBN 978-966-2050-19-5. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2021_Socialno-Ekonomichni_naslidky_koronakryzy.pdf.

16. Statista (2021). Growth of the global gross domestic product (GDP) from 2015 to 2026 (compared to the previous year). URL: <https://www.statista.com/statistics/273951/growth-of-the-global-gross-domestic-product-gdp/>
17. Звіт Міжнародного Валютного Фонду (IMF) "World Economic Outlook, October 2020: A Long and Difficult Ascent" представляє оцінку та прогнози щодо світової економіки на жовтень 2020 року. URL: [World Economic Outlook, October 2020](#)
18. The American Institute of Stress. "220 Adams Drive, Suite 280 – #224, Weatherford, TX 76086 USA." Доступно за адресою: <https://www.stress.org/daily-life>
19. Всесвітня організація охорони здоров'я (WHO). "Інформація про COVID-19." [Електронний ресурс]. Доступно на: <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019>
20. Державна податкова служба України. "Ставки дисконтування довгострокової дебіторської заборгованості та довгострокових зобов'язань." Офіційний портал. Доступно на: <https://ck.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/print-455960.html>
21. Національний банк України. "Офіційний веб-сайт Національного банку України." [Онлайн]. Доступно на: <https://bank.gov.ua/>
22. "Закон України про захист прав споживачів: текст за станом на 21 грудня 2023 року." [Онлайн]. Інформаційно-правова система "Ліга:Закон". Доступно

на: <https://ips.ligazakon.net/document/view/ME171447>

23. Міністерство охорони здоров'я України. "Вплив пандемії COVID-19 на психічне здоров'я людини." [Онлайн]. Доступно на: <https://moz.gov.ua/article/health/vpliv-pandemii-covid-19-na-psiichne-zdorovja-ljudini>
24. "COVID-19: Як пандемія і карантин впливають на психічне здоров'я." Суспільне мовлення. [Онлайн]. Доступно на: <https://suspilne.media/171601-covid-19-ak-pandemia-i-karantin-vplivaut-na-psiichne-zdorova/>
25. Черкаська обласна державна адміністрація. "Як пандемія COVID-19 впливає на психічне здоров'я людини." [Онлайн]. Доступно на: <https://ck-oda.gov.ua/covid-19/yak-pandemiya-covid-19-vplivaye-na-psixichne-zdorovya-lyudini/>
26. Entrepreneur. "Less Talk, More Action: It's Time to Inject Some Reality into Your Business." [Онлайн]. Доступно на: <https://www.entrepreneur.com/en-ae/starting-a-business/less-talk-more-action-its-time-to-inject-some-reality/273418>
27. Global Reporting Initiative. "Стандарти Global Reporting Initiative." [Онлайн]. Доступно на: <https://www.globalreporting.org/standards/>
28. Всесвітня організація охорони здоров'я (WHO). "Часті питання про хворобу коронавірусу (COVID-19), вагітність та пологи." [Онлайн]. Доступно на: <https://www.who.int/news-room/questions-and-answers/item/coronavirus-disease-covid-19-pregnancy-and-childbirth>
29. Центри з контролю та запобігання хворобам (CDC), Сполучені Штати Америки. [Електронний ресурс]. Доступно на: <https://www.cdc.gov/>
30. Tomatis® Method. [Електронний ресурс]. Доступно на: <https://www.tomatis.com/en>
31. Національний інститут психічного здоров'я (NIMH), США. "Depression, TMS, Psychotherapy, and Brain Function." [Електронний ресурс]. Доступно на: <https://www.nimh.nih.gov/research/research-conducted-at-nimh/join-a-study/adults/depression-tms-psychotherapy-and-brain-function>
32. Development Clinic. "Ціни на послуги." [Онлайн]. Доступно на:

<https://dvclinic.com.ua/en/price/>

33. Міністерство охорони здоров'я України. "Статистика COVID-19 в Україні." [Електронний ресурс]. Доступно на: <https://index.minfin.com.ua/ua/reference/coronavirus/ukraine/>
34. National Alliance on Mental Illness (NAMI). [Електронний ресурс]. Доступно на: <https://www.nami.org/>
35. MentalHealth.gov. "Healthy People: Mental Health and Mental Disorders Objectives." [Електронний ресурс]. Доступно на: <https://health.gov/healthypeople/objectives-and-data/browse-objectives/mental-health-and-mental-disorders>
36. Міністерство охорони здоров'я України. "Статистика COVID-19 в Україні." [Електронний ресурс]. Доступно на: <https://index.minfin.com.ua/ua/reference/coronavirus/ukraine/>
37. Міжнародний валютний фонд (МВФ). "World Economic Outlook (WEO)." [Електронний ресурс]. Доступно на: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO>
38. Світовий банк. [Електронний ресурс]. Доступно на: <https://www.worldbank.org/en/home>
39. Біловодська О. А. Системний аналіз і вдосконалення теоретикометодологічних підходів до вибору напрямів інноваційного розвитку підприємств [Текст] / О. А. Біловодська // Проблеми науки. – 2004
40. Добрянська Н.А. Еволюція диверсифікації виробництва, мотиви та її цілі [Електронний ресурс] / Н.А. Добрянська, А.А. Нікіфорчук // Ефективна економіка. – 2013. - №9. – Режим доступу до журналу: <http://www.economy.nauka.com.ua>
41. Закон Ради України від 5 березня 2019 року № 309-2019-п. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/309-2019-%D0%BF#Text>.
42. Довганюк Л. В. Методичні підходи до визначення ефективності капітальних вкладень // Інвестиції: Практика та досвід. — 2004. — № 24. — С. 18—22.
43. Кабінет Міністрів України. "Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для здійснення реабілітації

дітей з інвалідністю." Постанова від 27 березня 2019 року № 309. Київ.

Доступно на: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/309-2019-%D0%BF#Text>

44. Lakhan, R., Agrawal, A., & Sharma, M. (2020). Prevalence of Depression, Anxiety, and Stress during COVID-19 Pandemic. *J Neurosci Rural Pract*, 11(4), 519–525. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7595780/>
45. Salehi, M., Amanat, M., Mohammadi, M., Salmanian, M., Rezaei, N., Saghazadeh, A., & Garakani, A. (2021). The prevalence of post-traumatic stress disorder related symptoms in Coronavirus outbreaks: A systematic-review and meta-analysis. *J Affect Disord*, 282, 527–538. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7831964/>

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця А.1

Теорія витрат та вигод	Теорія ризику та невизначеності	Теорія дисконтування
Ця теорія фокусується на порівнянні витрат та вигод, пов'язаних з програмою або проектом. Вигоди можуть бути як прямими (наприклад, збільшення доходів), так і непрямыми (наприклад, покращення якості життя).	Ця теорія враховує ризики та невизначеності, пов'язані з програмою або проектом. Ризики можуть бути як фінансовими (наприклад, зміни цін), так і нефінансовими (наприклад, зміни в політичній ситуації).	Ця теорія враховує час при оцінці витрат та вигод. Витрати та вигоди, які очікуються в майбутньому, дисконтуються (тобто зменшуються) за певною ставкою.

Таблиця А.2

Рік	Номинальний ВВП (в трлн. дол. США)	Зміна в порівнянні з попереднім роком (%)
2019	87, 7	2, 9
2020	84, 5	-3, 5
2021	96, 3	14
2022	101, 6	5, 6

Таблиця А.3

Неврологічний розлад	Частота	Симптоми	Ризики	Прогноз
Енцефаліт	0,1-0,5%	Головний біль, сплутаність свідомості, судоми, м'язова слабкість, галюцинації, кома	Похилий вік, імунодефіцит, тяжкий перебіг COVID-19	Залежить від тяжкості симптомів, може призвести до довгострокових неврологічних проблем, смертність 20-30%

Продовження таблиці А.3

Інсульт	Збільшення на 31% у людей похилого віку, збільшення на 2% у людей середнього віку	Раптова слабкість або оніміння обличчя, руки або ноги, сплутаність свідомості, проблеми з мовою, запаморочення, втрата рівноваги	Похилий вік, супутні захворювання (гіпертонія, діабет, серцево-судинні захворювання)	Залежить від тяжкості інсульту, може призвести до довгострокових неврологічних проблем, смертність 10-30%
Синдром Гійєна-Барре	0,10%	М'язова слабкість (починається з ніг), оніміння та поколювання, біль, утруднення дихання	-	Більшість людей одужують, але відновлення може бути тривалим, у деяких випадках можливі довгострокові неврологічні проблеми, смертність 5%